Массе а мехкийн пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 1 ФЕВРАЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 14 (6736). ◆ Мах 3 кеп.

М. М. СОЛЦАЕВНА «РСФСР ИСКУССТВАЯ ЗАСЛУЖЕННИ ДЕЯТЕЛЬ» ЯХА СИЙЛЕН ЦIЕ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Советски театральни искусства дакъе доккхий гIуллакхаш карагIдувларах «РСФСР искусствай заслуженни деятель» яха сийлен цIе лойла Солцаев Минкалт Мусаевича — Советски Союза ТурпIали Нурадилов Ханпаший цIерагIча Нохч - ГIалгIай пачхьалкхен драматически театра керттерча режиссера.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 шу, 26 январь.

Хьинар дола саг

Назрановски ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» яхача заводе бIаьш болхлой ба хьинаре къахьегаш. Цар цIераш йоахача хана предприяте кулгалхоша эггара хьалхарчарца цIи йоаккх слесара, коммунистически къахьегама ударника Халгуев ТIахIира. «ЦхьайтталагIча пятилетка къона гвардеец» яха сийлен цIи деласш ва из. ДIадахача шин шера заданеш заводерча болхлошта юкъе эггара хьалхарчарца кхоачаш о яь, укх шера чотагIа цо болх бу массехк бутт бизаб. КарагIдаьначох кхоачамбаь Iеш воацача ТIахIира цхьа смена дIаяхийтац укх кердача шера а шийй норма 125 процентал чухьнакьа кхоачашъяь. Овсаре къахьегарал совгIа шийй балха тIа цхьаккха тайпа брак найсъялийтац цо.

Ше къона коммунист хиларах тарра юкъарча балха тIа а хьинаре дакъа доац Халгуев ТIахIира. Цо даим цIенеи диззаи кхоачашду ВЛКСМ Назрановски райкома бюро, Назрановски райсовета халкъа депутата декхараш.

Производстве а юкъарча балха тIа а хьинаре дакъа а лоацаш цо болх барах дукха совгIаташ тийнад цунна. Царна юкъе я «Социалистически яхье котваьннар» яха массехк сийлен Знак. «Доштала кулгий говзанча» яха ВЛКСМ ЦК Знак, «Пятилетка ударник» яха Сийлен Знак, кхыраш.

СУРТА ТIА: слесарь ТI. Халгуев.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯККХА ЛЕРХI

Органически минеральнии удобренеех, агротехника бокъонаша дIа ма деххара пайда эцарах дIадахача шера илат а доакъара культураш а дика хьунаьам болаш хьалкхелый Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза къахьегамхоша.

Иштта, планагIа даккха доагIар 27,5 центнери декхарех 29 центнери долаш 1210 гектара тIара ка бола илат чуйицад хIара гектара тIара 30,5 центнер а йоаккхаш.

Из толам баьккхача колхозхошта республика колхозашеи совхозашеи лелаяьча социалистически яхье йоллагIа моттиг а хьожаеш КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамота еннай,

ХьажкIаш а дика кхелый цу боахаме. ПланагIа яха йоагIараш 35 центнери декхарех 40 центнери йолаш С. Исраилова кулгалдеш йолча звенос 200 гектара тIара хьажкIаш чуйицай хIара гектара тIара 63,3 центнер а йоаккхаш.

Из толам баьккхача механизаторашта 500 сом преми хьожаяьй.

ЦхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера кхы а дикагIа хьувкъам болаш ялатий а доакъарий а культураш хьалкхеяра тIатеIIа къахьегаш боаж укх Iан деношка колхоза механизаторашь. Шоай низашца 28 январь хьатIаотташ шин эзар тонн органически удобренеш дIайихьай цар кхацика. ХIаьта 1 феврале денз 1 марте кхаччалца органически удобренеш дIакхахьара кхайкадьча месячнике хьалхара моттиг яккха лерхIаш а ба.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

Массе а хIаман кхом бе

Юбилейни шера программа ханал хьалха чакхъьаьккхар Ленина орден лелаеча «Малгобекнефть» НГДУ коллективо: мехкдаьтта даккхаре план 1982 шера 22 декабре кхоачашйир, планал совгIа даьккхар 7,7 эзар тонн мехкдаьтта.

Кхетамца кулгалдаро, технически нердадараш юкъекххаьаро, социалистически яхь дика вIаштIехьъяьккхаро Iалашдир дIадахача шера планови заданеши социалистически декхараши кхоачашделга.

Керттера технико - экономически хьокхамаш кхоачашдарца цхьана НГДУ ерригача цехашка чIоагIIа уйла тIайокхийт материалаш, бийдал, доагора - энергетически ресурсаш кхоара.

Ерригача цехаша хIара бет-бетта отчет тел хIамай кхом барах хьурмат дараи баьча балхах, ахчанца лаьрхIача мел хIамай кхом баьб хьоа. Социалистически яхьа итогаш еча хана керттерча хьокхамех лоархI хIамай кхом бари хьурмат дари.

1982 шера НГДУ болхлоша 731 предложени еннай материалаши доагора - энергетически ресурсаши кхоара тIаерзаль. Царех 703 предложени хьатIа а ийца, чакхъьаьккхар. Ахчанца лаьрхIача цар шера кходир 400 эзар совгIа сом. Кходаьд 1,3 тонн Iаьржа металл, 2,7 тонн цемент, 33,4 кубометр хьун материалаш, 40,9 тонн дизельни доагор, 982 киловатт-сахьат электроэнерги, дукха кхыйола хIамаш.

Керттерча дакъе ерригача цехаша хьинаре дакъа лоац материалийи доагора - энергетически ресурсаши кхом бараи хьурмат дараи беча балха юкъе. ХIамай кхом бари хьурмат дари дуьхьа лоаттабеча къовсаме дикагIа лаьрхIай цехаш: 30 эзар сом кходаь ЦДНГ-1, 15 эзар сом кходаь ЦДНГ-2, 30 эзар сом кходаь ЦДНГ-3, 50 эзар сом кходаь ЦКПРС.

Дукха хIамаш кхоо тхона рационализаце, 1982 шера рационализаторски предложенеш юкъекххахьаро еина экономически эффект 192,5 эзар сома маьха хилар. ДикагIбола рационализатораш ба новкъостий: В. Е. Проскурнов — мехкдаьтта кийчдечеи дIаупзачеи цеха начальник, С. А. Коков — цу цехера воккхагIвола инженер, Б. О. Ахриев — ЦДНГ-1 воккхагIвола инженер, В. Ф. Чуприков — лаьтта кIал скважинашта ремонт ю оператор, С. Ж. Дышниев — тIоаний давлени хьаллоаттаеча цеха воккхагIвола инженер. В. Е. Проскурнова синнача ялх предложене 7,9 эзар сом кходаьд, С. А. Кокова йиъ предложене — 2,5 эзар сом, В. Ф. Чуприкова йиъ предложене — 2,3 эзар сом.

Кердача 1983 шера «Малгобекнефть» НГДУ коллективо темпаш лаьгI ца йолийташ дIахо хьоргьа укх Iшера сентябре белгалдоаккхарг-долча город МагIалбик йилла 50 шу дизара сийна лелаю хьинареча къахьегама вахта. Цу юбилея сийна доккхагIдола социалистически декхараш тIаийцад пятилетка кхоалагIча шера.

Шай хIара денначарча балха тIа НГДУ коллективо хьалхе лелаю КПСС ЦК майскии ноябрьский (1982 ш.) Пленумий решенешца. НГДУ социалистически декхарашка пункт я: «Района совхозашка 3000 сахьата болх бе».

НГДУ а структурни подразделеней а коллективашка ийцай КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеш. Къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъяра тIадерзадаь чакхдоахаргдола гIулакхаш белгалдаьд. Цо новкъостал дерга тхона карагIдаьнна, толамаш дIачIоагIде а кхы а дикагIча хьокхамаша карара шу чакхдаккха а.

М. АЛБОГАЧИЕВ. «Малгобекнефть» НГДУ къахьегама отдела инженер.

КПСС ОБКОМЕ

ДИСЦИПЛИНЕИ ПРАВОПОРЯДОКИ ЧIОАГIЪЕ

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюрос тIаийцаб «Гор. Грозне Заводской района къахьегама коллективашен бокъонаш лораеча органашен дIадоладаьча гIулакхах» бола сацам.

Цу тIа белгалду, Заводской районе болхлоша, гIуллакхерчу наха, инженерно - техникски белхахоша, бокъонаш лораеча органий болхлоша хьинаре хьаллацар къахьегамен обществении дисциплина чIоагIъярна КПСС Центральни Комитето бен тIаьхьекам. Промышленибсто, транспорта, цхьайолча гIишлон организацешкеи учреждененашкеи юкъа ца боьаш къовсам боржабьб къахьегама дисциплиний обществении порядоки телхаершца.

Укх деношка районе хилар къахьегама коллективаш викалийн бокъонаш лораеча органий болхлойн собрани. Цига дийцар къахьегама дисциплиний правопорядоки дIахо чIоагIъяре де дозареш, тIаийцар цу хьокъехь хьадда дола декхараш.

Района къахьегама коллективаше, обществении организацеш, къахьегамхоше, бокъонаш лораеча органаше декхар тIаийцад шоай дерригача низашцеи средствашцеи къахьегама дисциплина, обществении порядок телхаершта дуьхьала къовсам лоаттабе, бокъонаш толлаь цIьаь-цIа моттиг йоцаш лакха дисциплина йола бригада, участок, смена, цех яха цIи яккхара гIевьаре болам боаржабе. Хальъе рузкьема моллагIча тайпара а тIаккхударца шерра къовсам лоаттабе, спекуляци тунеядствои дIаяккха. Хулиганал леладеча элементашцеи тIехдаьлла корта бокабу маларш меларащцеи обществении правови IоткIам чIоагIIа бе, улицеш тIа, скверашка, кхыча обществении моттигашка йоагIаш йола порядок оттае. Кхачза бераш юкъе бокъонаш ца теехайтара беча балха, бахача нека правови хьехам балара эффективность айбе.

Къахьегама коллективийн бокъонаш лораеча органий болхлойн собрано лаьрхIад Заводской районах хьокхьмо обществении порядоки лакха къахьегама дисциплиней йола район яра къовсам лоаттабе.

КПСС обкома бюрос хьоебаладьд хIара коллектива вахарера къахьегамеи обществении дисциплина телхаелга дIадаккха, Заводской районах хьокхьмо обществении порядок йола район я аьнна декхар тIаийцаче Заводской района къахьегама коллективашеи бокъонаш лораеча органашеи дIадоладаьр.

Бюрос КПСС райкоми райисполкоми декхарийла яьй тIаийца декхараш бокъонца кхоачаьдергдола организационно-политически гIуллакхаш чекхдаха, уж практически чекхдахарах бола чIоагIаьндарчо партийни организацеш, къахьегама коллективаш, бокъонаш лораеча органий, берригача коммунистий боккхтоьхам айбе.

КПСС горкомашта, райкомашта, халкъа депутатий городской районнии Советий исполкомашта тIадиллад укх шера февраье Заводской районе къахьегамхоша дIадоладаьр хьаллацара къахьегама ерригача коллективашка бабоагIа боаx бе, моттигашкара цу деша хьокъехь тела предложенеши замечанеши вIашагIтоха а къахьегама дисциплиней правопорядоки дIахо чIоагIъяра хьадда гIулакхаш чекхдаха а.

Газетий редакцешa, НГIАССР телевиденеи радиовещанеи Госкомитете дIабовзийта беза къахьегама коллективаех, нах базача моттигех, городехи юртехи лакха къахьегама дисциплиней хьокхьмо обществении порядоки йола коллективаши регионаши яра баьрже болам. ДIайоаржее оза дика опыт, ира критика а езе цу гIулакха майо аьшн бехкетоехкам ца хетешн барашта.

Къахьегама дисциплиней обществении порядоки дIахо чIоагIъяр дуьхьа

Заводской района къахьегама коллективашеи бокъонаш лораеча органашеи тIаийца

ДЕКХАРАШ

КПСС XXVI съезда, КПСС ЦК майскии ноябрьскии (1982 ш.) Пленумий решенеш, хIаьта иштта СССР хьаьь 60 шу дизара сийна тIаийца хинна декхараш кхоачашдеш г. Грозне Заводской района къахьегамхоша дIадаха 1982, юбилейни шу белгалдир дикка къахьегама толамаш доахаш. Керда, 1983 шу дIадоладеш къахьегама коллективаша декхар тIаийцад XI пятилетка кхоалагIча шера заданеш а ханал хьалха кхоачашъе.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума сацамо, КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова къамаьлашцарча положенешеи выводашеи советски наьха уйла тIайохийт вай дIахьалхаахара хоадамбеш бола низ массаза а саг. тIадиллача гIулакхах бола цун бехктокхами хьинаре дIахьош бола граждански накъи хинна хилара. Парте декхар оттаду, къаденнар, социалистически нравственноста нормашта, вай коммунистически идеалашта духьала мел дар хьадда дIаккосса.

Къахьегама дисциплиней правопорядоки телхаярца къовсам лоаттабара боарам хIана дIадехараша ма яхара бац. Цхьайолча коллективашка къахьегача а, социалистически доалахьенга хьожача а, обществении гIулакхаш леладеча а, хьокхам гойтарца цхьана бахаш ба лодыраш, прогульщикаш, йолаш я цадоагIар даккха гIерташ, къоалаш деш, къаракаш мелаш, хулиганалал леладеш моттигаш.

Къахьегамхой уж тайпа гIулакхаш ла безам болаш бац. Чакхъьнначa къахьегама коллективайи бокъонаш лораеча органийи собранешка белгалдаьд къахьегама дисциплина чIоагIъяра, бокъонаш телхэ ца яйтара. Заводской районах хьокхаме обществении порядок йола район яра тIадерзадаь дола хьадда гIулакхаш.

Района къахьегама коллективаша, обществении организацеш, къахьегамхоша декхар тIаэц дерриге низаши средстваши тIа а яхийта хIара коллектива вахарера къахьегама дисциплиней обществении порядоки телхаю моттигаш вIалла а хургйоацаш дIаяхара тIехьа хIара денна къовсам лоаттабе. Общественно - правови де доагIар ца деш харпахьа даь цхьаккха а хIама ца дита. производства болх телхабераш, обществении порядоки социалистически общежате бокъонаш телхаераш лоргIоаца хьал хьакхолла. Бокъо толлаь цхьаккха а моттиг йоаца, хьокхаме къахьегама дисциплина йола бригада, участок, смена, цех яха цIи яккхара бола болам боаржабе. Социалистически яхьа итогаш еш производственни хьокхамаш чоте ийца ца Iеш къахьегама дисциплина, обществении порядок малагIча хьал тIа я чоте эца. Моральни цIена, лакха нравственности организованности хилара, советски законаш чIоагIIа леладара хьокхам луш хила беза коммунисташ, комсомольцаш, дерригача доакъой кулгалхой.

Вай пачхьалкхен экономически лард йолча халкъа рузкъанна тIакхуьдара ерригача формашца шерра чулаьца хьинаре къовсам лоаттабе. Массе тайпара къушта тешшаме духьале оттае, доал ца хилари пачхьалкхен хIамаш кераза йоаелгеи хоаламболлаш дIадаккха, шоаех бола тешам боабаь нах материально - бехктокхам е ч а. б у х г а л т е р с к о - ревизиони гIулакхаш тIеи ха дечеи ца ахийта, маьхерча хIамай учет леладечеи лоаттаечеи цIенхаштта порядок оттае.

1983 шера хьалхарча ялх бетта маьхера товаро-материальни хIамаш чулоаттаеча объекташта паспортизаци яра, пожарно - охранни сигнализаце средстваша уж кийчъяра болх чакхбаккха.

ЦIаккха а машар хургбоацаш къовсам лоаттабергба оаха спекулянташца. Тешшаме духьале оттаергьа оаха дукхагIа хоатташ дола товараш тикашкара къайлагIа ара а доахаш дIакхухьийтача, хьинаре дакъа лоацаргда сои маьхаш а доахаш са бийлача моттигашка, подъездашка, предприятей проходнешка, ужжамо йолча кхыча моттигашка уж юха доккилга дIадоваккхача. Спекулянтий хир хоададергда г. Грозне центральни рынкера. Цу гIулакха чIоагIъергья лаьрхIа йола шийй лоIамера халкъа дружина, цуна юкъебохийтаргба парте, тIема, къахьегама ветеранаш; хаддамза рейдаш ергья спекулянтеца къовсам лоаттабара.

Тунеядстве цIеньяь дIайоаккхаргйола гIулакх дергда. Тха декхар — обществана пайдана болча къахьегама юстара вувлача хIара сага бахьанаш укх шера хьалхарча ялх бетта къоастаде, уж балха бохийтаргбола гIулакх де. Къахьегама коллективайи бокъонаш лораеча органийи оагIонгахьара царна лора тIахьожам лоаттабе; цIаккха а хьаьнала къахьега ца туташ болча наха советски законаша яххача тайпара де доагIар де.

Корта бохо маларш тIехдоахача наха — даим къахьегама дисциплина, правопорядок телхаерашта обществении правови воздействи чIоагIIагIа е; къахьегамхой обществении формированеи правоохранительни органийи низашца пьяницаш хьагучабахара, уж учете эцара тIаерзаль мероприятеш хаддамза чакхъяха, дарба дайта уж наркологически учреждененашка хьежабе, хIаьта шоай лоIамагIа дарба дайта ца тугараш — дарбаи - къахьегама профилакторешка. Корта бохо маларш дохкара правилаша хаддамза хьежа.

Улицашка, паркашка, кинотеатрашка, клубашка, кхыча обществении моттигашка дика обществении порядок Iалашъе, шоай лоIамеча халкъа дружинай балха эффективность лакхъе. ХIара дийнахьа 400-га кхаччалца дружинникаш дежурстве арабувлга вIаштIехьдаккха. Нах бахача хIара массиве порядок лораю обществении пункташ хилийта, бокъонаш, къаьстта а вахача метте дувлача доваш тIа гIолла, ца телхайтара болх вIаштIехь боаха центраш а яь уж дIа оттае.

Нах бахача массивашка, цIеной коашка, подъездашка обществено дежурство лелаелга Iалашде. Граждани квартираш охранни сигнализаце средстваша кийчъяра болх шерра дIаболабе. ХIара цIа, улица, микрорайон тIерча куцагеи тоаллаьргеи диллача меттел, нравственни климатага диллача а образцови а яь дIаоттае.

Бераш бIарг локкаш саг воацаш лелига а кхенза барашта юкъе бокъонаш телхаелга а овлангара денз дIадаккхара эффективни гIулакхаш чакхдаха. Войкова цIерагIча, Кирова цIерагIча, Новые Алды, Черноречье посёлкашкарча порядок лораеча № 4 йолча обществени пункте кхы тIа а кхувш боагIарий клубаш яхка. Берашта кхувш боагIараштеи уж бахача моттигашка спортивни секцеш, техническии художественни творчества кружонаш вIашагIйохка, шефаш а лаьрхIа физкультурно - спортивни обществаш, предприятей, культура ЦIенойн Дворецайи спортивни коллективаш, клубаш, ДОСААФ организацеш, ВЛКСМ комитеташ цу балха юкъеоза. Кхенза барех хIаранеца къаьст-къаьста болх белга вIаштIехьдаккхара хIара спортивни пункте дружинникий - комсомольски оперативни отрядаш, парте, тIема, къахьегама ветеранех хьехамчий советаш вIашагIйохка.

Бахача наха правови кхетам лулга эргадоахаш тоаде, болх беш 500-нел совгIа саг волча предприятешка даим хургйола правови лектореш яхка, ерригача общеобразовательни школашка, ПТУ-шка, юкъерча лаьрхIа йолчеи лакхерчеи дешара заведенешка — къонача юриста школаш е правови факультеташ, предприятешкеи организацешкеи 15 обществении юридически консультаци хьаслла, бокъонаш лораеча органий болхлой къахьегама коллективашца вIашагIбетталулга, правови дешаех долча хаттарийн жоппийн сайреваш елга хан-ханнахьа чакхдаха, дукха тираж йолча заводской газеташ тIа «Хьа хьакъехьара закони закон хьакъехьа хьонеи» яха рубрика оттае.

Районе къахьегама коллективашта, партийни, советски, бокъонаш лораеча органашта хьалхашка бехктокхаме декхараш латт тIехдиса порядок оттаяра. Цу доккхачеи лоархIамечеи гIулакха масал телаш хила я еза, хург а я болхлой Заводской район.

1983 шера 27 январе тIаийцад района къахьегама коллективий викалийи бокъонаш лораеча органий болхлойи собране.

Сунжевски районе йолча ерригача гIишлон организацешта юкъе эггара йоккхагIа а низболашагIа а я № 7 йолча дIа-са лела механизированни колонна (ПМК-7). ГIишлон сиха, дика хьалъелга да цун декхар.

Массехк шу хьалхе шийна хьалхашка оттадаь уж декхараш толаме кхоачашдеш яр из, хьалхара моттигаш а йоахаш, дика болх барах цун коллективана совгIаташ теллар. Халахете а, соахка апрель бетта денз ПМК-7 каст-каста юкъагIбутар болх. Мел тохаелча а маганзар коллективана шера план кхоачашъе. Ала йиш яц иштта нийсдаларa объективни а субъективни а бахьанаш хинадац, аьнна. Уж долаш да. ХIаьта а деррига даьдий-хьогI укхала хьалхашка латта декхараш кхоачашдара?

Укх деношка ПМК-7 хиннача профсоюзни юкъарча собране къайле йоанаш дийцар коллективо баьча балхах, укхаза долча кхоачамбоацарех. 1982 шера балха итогех а укх шера хьалхашка латтача декхарех а дувцаш доклад ейи ПМК-7 начальника Логачев Виктор Ивановича белгалдаьккхар дукхача структурни подразделенеша, цхьайолча службаша планови заданеш кхоачаш ца яьлга, къахьегама, планови, технологически дисциплина хила еззача тайпара ца хиларца дувзаденна долга. Алхха 1982 шера тайп-тайпара бахьанаш а долаш, предприяте доадаьд 1840 сага-ди, царех 1017 ди аьшкабетони изделей заводе а доадеш. ДукхагIа прогулаш яьчарех ба болхлой: Хорошила — 10 ди, Петров — 13 ди, Балашев, Гуражаев, Мейриева — 7 ди. Иштта прогулаш яьчарех ба Ильин, Итаев, Дмитриев, кхыбараш.

Прорабаш, мастераш, цхьабола болхлой бехке а болаш, предприяте болх юкъагIбувлаш моттигаш хиннай. Цхьаболча болхлоша, кулгалхоша шоашта тIадилла гIулакхаш кхоачаш ца деш, аьнар ца деш моттигаш я. ХIавз а дIадаьннадац къахьегама дисциплина телхаелга, приказаш кхоачаш ца деш дуталга. Долаш да даь доацар даьд яхаш IотIадеттилга, гIулакх цIена ца леладелга доаниа дола кхоачамбоацераш.

Халаза процессашта механизаци елга лоха да цхьайолча участкашка, тоъаш бац гIоена бола болхлой, юкъагIдувл эшаш йола материалаш хьатIаувзилга, аьлар собране къамаьл даьча камендиика Н. Деребина.

ПМК-7 эттача гIулакха чIоагIа сагота а волаш, къамаьл дир участка начальника В. Ф. Голева. Балха ханах хам ца беш бола болхлой хIана а болаш ба, аьлар цо. Балхара ха йистелаелахьа дIаух, балха хана маларш мелаш моттигаш хиннай, кхьабакъда, цох боагIа мах беш саг вац. Шушашкахьа кхувдараш ба, йоахар Голева, хьабе болх а боацаш бисараш. ХIаьта иштта нийсдаларах бехке дараш а воаш да, организованность йоацилга мара хIама дац из, аьлар цо. Предприятена доккха зе деш гIулакх да юкъерча звенох бола кулгалхой наст-каста хувцалуга. Халахете а, хIанз а болаш ба къахьегама дисциплина телхаеш бола инженерно-техническии балхахой.

Социалистически доалахьенах ца еттачарех, кIезигагIа болх а беш, дукхагIа алапи ийде безам болчарех раьза воацаш дийцар бульдозериста Н. Чечелева. Цхьаболча кулгалхошта болх вIаштIехьбаккха ца харах кхы болча техниках бизза пайда эцац е йоагIача а ца йоагIача а из дIахьежаю. Иштта лелаеш йола техника сиха йоха а йохаш, сеца латт.

Юкъ-юкъерча мастераша, прорабаша прaписнаш елга, болх бе ца харах дийцар инженера Т. Власена. Цо йоахар, цхьаболча инженерно-технически балхахоша болхлошта тоам бе гIерташ, пачхьалкхенна зе а деш, финансови дисциплина телхаю.

Корта болаш, гIулакх довлаш къамаьлаш дар собране мастера гIонча Курвева, ПТО воккхагIвола инженера Пикалова, парторганизаце секретара Ш. Гардинова даьраш.

Собране хьаьккхар ПМК-7 коллектив балха тIа дола кхоачамбоацараш дIа а даьха, къахьегама дисциплина телхаерашца, болхлой сий доадерашца жамар боацаш къовсам а лоаттабеш, хьалхашка латта декхараш кхоачашде цIенхаштта ще лаьрхIа йолга. ХIаьта лаьрхIачуга дIакхачара хIара саг шийгара доагIар деш дIа-

Н. ВОЛГИН.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ЮХХЬАНЦАРЧА ПАРТОРГАНИЗАЦЕЙ ХЬИНАР АЙДУ

Партийни организацей балха гӀулакхашта ӀалашъяӀте йоккха влияни ньй парте XXVI съезда, КПСС ЦК майский ноябрьский (1982 ш.) Пленумий решенеша. Районна коммунисташа, берригача къахьегамхошна тӀаьхьертта къахьег парте дӀадехараш кхочушдара, цкъайтталагӀча пятилетна кхоалгӀача шера заданеш хьнал кхалха кхочашъйира.

Из Ӏалашдеча керттера лерхӀ парте райкома къахьегамо коллективашна беш бола организаторски массово-политически болх кхы а дакхагӀча боврам тӀа баккхарна юххьанцарча партийни организацей денал айделга, хӀара балха участке буксоцаш хьахур доккхагӀа хулийтилга. ХӀьта, из Ӏалашде йиш яц боахама ерригача звеньяшка еш йола партийни влияни, паччахьалкхен дисциплина чӀогӀ ца йой, тӀадиллача гӀулакхацара жӀаране бехктокхам ай ца бой.

Партийни организацей балха гӀулакхех дола дешаш хьадданза дувцаш да парте райкома бюрой заседанешка, пленумашка, семинарашка. Цига лостам тел цар балха, боахамий, предприятей, организацей кулгалхой керттерча гӀулакхашта хадданза теркам тӀаахийта, шоалта карагӀдьнначун санна даиза дисачун а критически мах бе Ӏомабу. Цу дерригне, шеко йоацаш, партийни организацей коллективашкара влияни айю.

Из эггара хьалха ала доагӀа Ленина, Цӏеча Эскара цӀерагӀча, «Ассиновский» совхозе, «Сунжанефть» НГДУ, Карабулакски химически реагентий завода партийни организацеех. Цар лертӀа оарцагӀйоах шоай коллективаш производства эффективность айяра, продукце дикал лакхъяра, цӀига дӀадодар чухьнахьдаккхара.

ДӀадахача шера лелаьча социалистически яхье доккхий хӀамаш карагӀдьннад коммунисташа Ш. В. Чилаевен Л. П. Яскнецкаяси кулгалдеча Ленинен Цӏеча Эскарен цӀерагӀча колхозий коллективашта. Дерригача керттерча хьожхамех йола планашн социалистически декхараш тӀехкхочашдаьд цар. Ленина цӀерагӀча колхозе 350 гектарах хӀаране тӀера 60 центнер фуаттьхьа хьанкӀаш яьхай. Из дукхача дайкъе парте райкома бюро член волча Ю. У. Ирбаиев керте латтача цар партийни организаце шийн болх перспектива гуш, хьадда оттабарах хьахинна хӀама да.

Партийни организацей денал айдара чӀоагӀа гӀо ду цар отчеташка парте бюро заседанешка ладувгӀаш хилча. Алхха 1982 шера шоай балхах лаьца отчет луш хиннай 16 юххьанцара организаци. Иштта дийцад «Сунжанефть» НГДУ партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша тӀехьаюса подразделенеш ца хилийтара беча балхах, Орджоникидзе цӀерагӀча колхоза партийни организаце критикех самокритикех дегӀайоадаярах, Кирова цӀерагӀча колхоза парткомо КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеш кхочашъярах, иштта кхыдола а дешаш.

Цига тӀайдаьча соцамаш тӀа цар партийни организацей балха опыта анализ ньй, толашагӀйола опыт вӀашагӀтехай, болх тоабара де дезараш белгалдаьхад.

Партийни организацей денал айдара, коммунистий хьинари бехктокхамн айбара тӀаберзабаь ба «Тамбовски областной партийни организаце критикех самокритикех оттаярах» бола КПСС ЦК соцам. Цо дӀадехараш кхоачаш а деш, хӀара партийни организаце коммунисташа балха тӀа долча кхоачамбоацарех, уж тоадара де эшарех шоашта хетари дагара дари гучахьа дӀаргдола хьалаш хьале гӀерт. Собранешка коммунисташа ень предложенеш, критически замечанеш вӀашагӀтехай парте райкома организационни отдело, уж кхоачашъйра мероприятеш оттаьй, бюро заседане чӀоагӀльй. Уж моттигашка чахх миштта йовх хьожаш хаддаза тӀахьожам лоаттабеш ба.

Партийни организацей балха тӀа бухсоцаш хьахур тийша да шоаш миттал лакхеяттача организацеша а тӀаийду соцамаш кхоачашделга Ӏалашдарах. Соахка сентябрь бетта парте обкома секретариате «КПСС XXVI съездой КПСС ЦК соцамой дӀадехарашка хьежжа тӀахьожам лоахтабари тӀадиллар кхочаш миштта ду кхьакара КПСС Сунженски райкомо вӀаштӀехьдаккхарах» лаьца доц дийцар. Цу хьакъехьа тха балха тӀа дола цӀенхаштта кхоачамбоацараш хьагучадаьхар цига. Парте обкома секретариато тӀайна соцам кхоачашбара мероприятеш тӀайицай оаха, хӀаца хӀара пленуме хьалха оахоца тӀайидаь соцамаш кхоачашдара хоамаш делга юкъедоаладаьд.

Цу даькъе парте райкома доагӀар дукхагӀа хьадеха лаьнай юххьанцарча партийни организацешкара. КПСС обкома VIII пленуме белгалдаьккхид: «Партийни, паччахьалкхен, тӀадиллар кхоачашдара дисциплина чӀоагӀъяра тӀагӀерттан лоррагӀех болх бе, вай парте директиваш, шоаш тӀайцо решенеш хьинахьел лоарзагӀа ца йоалийташи кхоачашъелга Ӏалашде деза. Цхьан дешах лаьца массехказа решенеш тӀайеш йола харцахьара практика цӀенхаштта дӀаккха еза», аьнна.

Цу тайпара кхоачамбоацараш долаш да тха балха тӀа а. Тха хӀанз а вӀаштӀехьдаьннадац де лаьрхӀар боккъонца кхоачашделга Ӏалашде. Из къаьстта ала доагӀа Кирова цӀерагӀча, «Восход», «Заветы Ильича» яхача колхозий, «Сунженский» совхоза партийни организацеех. Укхаза каст-каста нийслуш я хьалха дергда аьнна тӀайидар боккъонца даь чанх ца даккхар бахьан долаш керда решенеш юха тӀайеш йола моттигаш. Из миште хул цар цу гӀулакха боагӀаш бола тӀахьожам ца лоаттабарца, болх пяетамца чакхбаккхара нах оарцагӀбоахаш, кхоачамех лертӀа пай да ацаш ца хиларца.

Из миттa дацаре укх тӀехьарча пхе-ялх шера юртбоахама продукци яккхара боарам цхьаьа метте латтарг баьцар, хӀаьта цхьадола хьокхамаш кӀезиелуш а моттигаш хиннай.

Соахкара шу чакхдоалаш парте райкомо цу даькъе хӀара боахаме эттa хьалаш тахкар, боахама кулгалхойи партийни организацейи балха тӀара кхоачамбоацараш хьагучадаьхар, хӀаьта хьайбай боахам дегӀабоалабарах доц бюро заседанешка массехказа дийцар, хьадда решенеш тӀайийр.

ХӀана лоацача хана гӀулакх дикка эргадала доладеннад. Кхоачам ба август бетта районна паччахьалкхенга шура йохкара даькъе тӀадиса декхар 900 тонн хиннача метте шу плана совгӀа 110 тонн йоахаш чакхдаккха карагӀдьнилга белгалдаьккхача. Цу тӀа тӀатоха доагӀа хӀана хӀара дийнахьа оала соахка сикачул 4,6 тонн дукхагӀа шура дӀалулга. Из декхар кхоачашдеча алсамо дакъа юкъекхухь Цӏеча Эскара, Ленина цӀерагӀча, «Победа» яхача, XX партсъезда цӀерагӀча колхозашн.

Иштта, Цӏеча Эскара цӀерагӀча колхозо хӀанз хӀара беттача Ӏаттагара 5,5 килограмм шура йоакх. И. А. Кузнецов керте латтача цар партийни организаце вӀаштӀехьдаьккхад хьайбай боахама ерригача участкашка коммунистий влияни хулга, болх хьабара цара мел эша хьалаш хьадаьд. Колхозе хамханнахьа социалистически яхьа итогаш ю, котбаьнараш морально а материально а хестабу, дисциплина телхаераш боагӀача тайпара бехктокхаме оа. ХӀаьта шоай балха боккъонца йоакхо елга гуш болча наха а шоай хьинарн ниэи кходац юкъара беркат сов даккхара.

ТӀаккха хьаэцаргья вай цу боахама дараш санна хьалаш дола Кирова цӀерагӀа колхоз. Доакъара бола кхоачам цар чул а дикагӀа ба укхаза. ХӀаьта а Ӏаттагара 2,3 килограмм мара шура лаккхац, бӀаь Ӏатта тӀехьа 76 Ӏиса мара хьалкхедаьдац, вокхар 95 кхелаьча метте. Из дерригa шитта хилар бахьан цар партийни организацеша, колхоза правленина гӀулакх нийса вӀаштӀехьдаккха ца хар мера кхы хӀама дац.

Кхычарна хилахетаргдоаш кхы а цхьайола пифраш йоаласргья вай. «Восход» яхача колхозе хӀара Ӏаттагара юкъера лаьрхӀаца дийнахьа буси 0,27 килограмм, «Заветы Ильича» — 0,5 мара шура лаккхац. ТӀаккха-малагӀа бахьанаш лаха йиш йолеш ба цар кулгалхой бехкаш балара?!

Парте райкомо цийна хурмогар дир уж шоай болх ьогабаьккха тоаберга беза гӀерташ. Цох хӀама хилацзар. ТӀаккха «Восход» колхоза председатель Ю. Ю. Гадамаури балхара дӀа ца ваьккхача валацзар. Хетаргахьа, шоай болх эсала беча кхычарна а урок хила мег цох.

Пятилетка юкъметтерча шера доккхий декхараш хьалхашка латт районна, цул совгӀа тӀадиса декхар а кхоачашдалза дарглац. Из Ӏалашдеча керттердар лерхӀ оаха укх тӀехьарча хана хӀарано бехктокхам айбеш, массе моттигашка дисциплина чӀоагӀъеш парте лаьца икъ тӀатӀерттан лоррагӀех дӀахо бахьарца, партийни организацей балха формаши методаши даим эргайоахаш тоярца цар денал дикка айдела Ӏалашдар.

М. ДЗЕИТОВ,
КПСС Сунженски райкома организационни отдела заведующи.

МАШАРА СОВЕТСКИ ФОНДЕРА ДАЙТА ПИСЬМО

Укх деношка шийн тайпара письмо дера химически реагентий Карабулакски завода керттерча механика В. Н. Горбакова цӀерагӀа. Машара Советски фонда председатела, шахматех дуней чемпион волча А. Карпова доюхха баркал аьлар Машара фонда дикка доюхха дакъа юкъедихьача керттерча механика отдела.

В. И. Горбаковъ, Н. И. Жидкова, К. А. Боршева чуйоагӀача йоккха йоацача цу коллективо Машара фонде диваш дӀачуденнад квартальни премех шоашта доагӀа ахча.

А. СИНЧИНОВ.

СТАЛИНГРАДСКИ ТӀОМ ЧАКХБАЬННА 40 ШУ ДУЗАШ

СТАЛИНГРАД ЛОРАЯЬРИЙ СИЙЛАХЬ-ДОККХА ДЕНАЛ

1943 шера 2 феврале тӀехьара гера дьъяр Сталинграда районе. Ялх бетта лаьтта тӀом Советски Эскаро йиэза котало а йоаккхий чакхбаьлар. 330 эзар сагах лаьтта немецко-фашистски бӀун группировка гобаь юкъе а ерзаь, хӀалакйир. Селлара чӀоагӀа эшир фуд хайнадаь Германина. СССР дӀалаца лийрхӀича цун фашистски кулгалхой планаш 1941 шера Москвана юхе а сиина ехар.

Советски Эскара котало Ӏалашъьча лоархӀамегӀарча факторех цаӀ — советски салтийи командирийи сийлахь-доккха денал, массане а [illegible] тарра гайта цӀакха а цхьнинача тайпара йоккха турпалал.

Ноахалгара ноахалга йоалхаш хьакхухь шийн дегаца наха шинъ сийрдабаккхар духьа ца кер чура хьадаьккхача Данкоя бола легенда. Из-м легенда я. Цхьабакъда, Сталинграде боккъонца баккъдар а хинна дӀаьттар из. Берригача мехко хьаллаьца бола жараш советски тӀемахой са дехка латтар. Адамашта массаза а дага хиначул тӀехдаьлар цар денал.

...193-ча стрелкови дивизе 883 полка 2-ча ротерча салтечун Панихаха Михаила сияьбешна тӀом латтача хана тӀема кхоачам кхоачабеннаб. Еттаи йоккхий тоаш а пулеметаш а йолаш цун окопа тӀайоагӀаш лаьттай моастагӀчун танкаш. Хьалха йоагӀа танк лотае дагахьа лелха кхоачал чуйола цуьа бе з елла урайкхав салте, цхьабакъда, пхоно йохаьй айаь хинна шуша. Оала баьна воагаш лаьттача Паникахьс, шийгара долагӀча шушаца фашистски танкаца тӀа а тоссавенна, лотаяьй из. Лота а ена йиккхай танк. КоргагӀбаьцнаб гитлеровцаш тӀахьашкахьа хьйдаб...

284-ча стрелкови дивизецарча связиста сибиряка Путилов Матвейна, бувзама лине тӀара хьада проводаш хотташ из воаллаш, лертволчов ньй. Мила ийкха а ийкха, шаькке а кулг перх аьна доходаьд цун. ТӀаккха бӀухочо хьадача провода юхьигаш мергашта юкъе тоӀаьй. Путилов новкъосташта кораваьча хана из веина хиннав.

Контрнаступлени ена хана советски тӀемахой группо Сталинграда юхерча цхьан гувна тӀа кӀийле лаьцай. Цуна доа доладьд шоашта баьча гонна юкъера арайла гӀийртача моастагӀчун цие танко. Шоай мел йола торо оарцагӀъньнкха лийтаб бӀухой. Фашистски пхи танк йохаьй цар. Цхьабакъда дийна висар цхьа салте мара вац — Каплунов. Йоккхача тоипа пхоп гарг хиийтта аьчаб цун ког. Санхетам чу венача тӀехьагӀа, шийна тӀайоагӀаш латта йиъ танк бӀаргаяйнай цуна. ЦӀийна Ӏувдалуш латтача тӀемахочун кхийнад цӀаькха йоагӀача моастагӀчун снарядо эьрда кулг даннахалехьа гранатащца кхы а фашистски кхо машин йохае. Юххейнса танк йохаьй Каплунова из шийна геттара юхеенача хана...

Полковника Людникова 138-ча дивизе дӀалоапар Сталинграда къулбаседехьарча даькъ тӀерча шин завода юкъера лаьттан чӀегалг — 700 метр дӀаьхен 400 метр шерен. Из ерригa а тӀахьожаьча тайпара йоккхийча топий, пулеметий пхорч, минаш етталуш шаьра моттиг яр. Ший лоалахоск меттел, шийн тыаех а дӀахоадаьяр дийнан. ХӀара денна бӀаьин бомбаш еттар цу чӀегилга гитлеровски авиаце. Дивизе командира пункт оборона хьалхарча юхьигагарa 140 метр яр.

Историе юкедацад 62-ча эскара штаба начальника шарала Крыловнен полковника Людниковнен юкъе телефонаца хинна къамаьл.

Крылов: мичай шун командни пункт?

Людников: хьалхарча юхьиге. Гранаташ тӀамехкаю тхона моастагӀчо.

Крылов: фу де лаьрхӀа да шо?

Людников: лата. Немций Волгана тӀа ца кхачийта.

Крылов: хьалхарча юхьигара дӀагаьнаккха КП.

Людников: аз дӀахайт хьона из де йиш ца хилар. Традици я: салте латаш волча метте хила еза КП а...

14 ноябрь хьатӀанхаьчача хана маьккхя сухарехи, поатронех а гранатех а хӀама лисалацар Людникова дивизе. Чеппаш ехе хӀамаш кхоаченнаяр, хӀаьта човнаш кухараш тӀехь-тӀехьа дукхагӀа бар, цу тӀа а уж Волгал дехьа баха торо а яцар. Наха сатохалургдолаш кхы цхьаннха торо яц аьнна хеталора. ХӀаьта а юхабоалаш бацар бӀухой.

Хаддаза атакаш еш 40 ди даьккхачул тӀехьагӀа цу аьрдача лаьттан чӀегилга тӀа 200 метр мара дӀахьалхашнахьа баха магацзар гитлеровцашта, хӀаьта цу хӀара метрах шоай салтийи эпсарийи бӀаьш дехьий Ӏодехнийта дийзар цар. Шийн лаьттан чӀегилгах тоссаенняр, чухайнаяр Людникова дивизи, дӀелалар цо из моастагӀчоа.

Сталинградски архивагa, газетех даьхача доакъошка хьежаш воаллаш, цӀаьхха бӀарг кхийттар са донецки шахтерех вӀашагӀъеллача цхьан дивизеца а волаш Сталинграда юхе лаьттача тӀем тӀа дакъа лоацаш хинна Березин Александра письмох. Фронтера яздора цо из сесагага: «Массаза а дагаух сона яразе хинна вай вахар, вай из цхьана, воай къахьегамца хьа миштта дора. Цу хьакъехьа кхазду Ӏа а. Дагаух доахла хӀама: фу бахьан долаш тӀом бу — [illegible] на дешна вахар бахьан долаш из беш хилар. Сона из массане долаш да долла хӀама. Сона хиина а Ӏай-хьогӀ? Эггара уйзарагӀа бола яхераш тӀаьттача минуташка цхьа кердача тайпара кхетаду наха шоаш сендухьа тӀом бу...»

Шовзткъа шу деннад вайна а цу бирсачен халачен событашта а юкъе. Фашизмаца лаьттача къовсаме боарам боацаш доккха денал гайтача турпалий сийна, уж дагабоха Сталинграде ух ерригача советски республикашкара нах: цар кхалаш оагӀох оагӀув а тӀеха лийтаб Сталинграде. Городa эггара сийлахьча хьаьшашта юкъе — дийна биса сталинградски тӀем тӀа дакъа лоацаш хинараш, укхаза, Волгана йисте, шоай са дехха моастагӀчоа дуьхьала лаьттараш. Ер ва царех цаӀ — цу 138-ча стрелкови дивизеца хинна мугӀарера салте П. Сагацкий.

«Волгах ша баьчул тӀехьагӀа, — дагалувц цо, — салаӀа а юха вӀашагӀтоха а аьнна дехьарча аьрдехьарча берда тӀа дигар тхо. ДӀадолдаш тха подразделенеш духьаль кхийттар эпсар. Цо йоал бир «Красный Октябрь» яхача завода мартеновски цех фашистаца дӀалаьца хилярах, тӀаккха хьатӀар, шийца юха Ӏе а завод лораяра новкъостал де а раьза вар малагӀа ва аьнна. Тхо дерригаш а юхе Ӏийра...».

Сталинграде яхь бетта тӀом баьб Моденин Ивана. Массехказа чов ль хиннав, хӀаьта а тӀем тӀа юха ихав. Цо дийцар советски тӀемахой группа шийца а йолаш шоаш шарал хьалха а волаш хинна 260 фашистски салтей эпсари плен миштта воалавир. Сталинградски тӀом баь баьначул тӀехьагӀа ши шун кхо бутт баьчча Берлине кхьчав Моденин. Рейхстага колонна тӀа шоай йоазув дитараша юкъе хиннав из: «Тхо Сталинградера даьхкад укхаза».

Сталинградски тӀемо эзараш а эзараш а турпалаш беннаб Даьхенна мугӀарерча бӀухошта, командирашта, политболхлошта юкъера. Цар денелера гӀуланхаш советски тӀема сийлен символ а хинна дӀаьттад. Дукхача соединенеша эскара доакъошта орденаш елар, гвардейски аьнна цӀераш тийхнар. Города-турпала обороне лаьттарех 700 эзар совгӀча сага «Сталинград лорaярах» яха медаль елар. Турпалашта сталинградцашта карагӀдьнараш къаьстта доккхий хӀамаш лархӀар да легендарни Мамаев [illegible] сийлен памятник-ансамбль оттадар.

Укхаза, музее, улл США президента Ф. Рузвельта грамота: «Америка ВӀашагӀкхийттача Штатий халкъа цӀерагӀа е грамота лу аз город Сталинграда, берригача мукъача наьха дегаш шоай майралца, дега низацен деналцен... даим урауттадергдолаш болча, са дехха из лораш лаьттарех оахош доккхал делга белгалдаккхар духьа. Цар сийлахьча коталоно гӀаьрахой талгӀи юхасоцайир, агрессе низашта духьаларча союзни къамий тӀемаьга толамгахьа гола тохийта бола низ а хиина дӀаттар».

Степан ЛЮШИН,
исторически Ӏилмай доктор, профессор.
(АПН).

Традицеш дӀахояхьар

МОСКВА. Волга тӀа даиача тӀем Ӏа шоай сий даькча сурташ [illegible] № 170 йолча московски школа еррига классашка чакхъьнна «Сталинграда сийле» яха денала урокаш. Сталинградски тӀемо 40 шу дизара хетаьча мероприятей йоахача программана юкъейоагӀаш яр.

Мела тайп-тайпарча экспонаташкарча шоай дукхагӀа болча сийлахча хьалхашна [illegible] бийса ца Ӏеш бӀарго а болча бовзаь ба школа хӀамаркой дӀахьа а [illegible] тӀаьнна [illegible]. [illegible] — [illegible] фашисташна тӀом беча дана белгалдаьннача 62-ча Гвардейски эскара [illegible] гӀулакхий сийлен музей [illegible].

— Экспозиции хьаэра дола наьх хьахилар берам Волгограде а [illegible] Мамаева гувна тӀерча мемориальни комплексага а хьажа [illegible] тӀехьагӀа, — дувц школа директора Л. [illegible]. — Из одна чӀоагӀа хьалхьяр [illegible] — Сталинградаша.

Цу хьалашкара бӀаьш [illegible] музейна совгӀа елар вай [illegible] — Советски Союза шоза Турпала, Советски Союза Маршала В. Чуйкова, [illegible] лейтенанта Б. [illegible], [illegible] бовзам болча [illegible] хӀамаш, [illegible] тӀом беча хана [illegible] сурт музейна дӀачуденнад военни журналиста А. Черника.

ЧӀоагӀа тӀабийра кийсе болабелар музей [illegible] дӀамагӀа бараша тулийр Сталинградски тӀема [illegible] ... открыткаш, [illegible] чӀоагӀа оарцагӀбьлар нувца дукхагӀа [illegible] документаш яха. Фронтовиках [illegible] ... Сталинградера Берлине кхачалца тӀом беш яхача хӀара [illegible] эскара дакъа тӀема [illegible].

Иштта массаза оарцагӀбаьлар баьнаш долаш районе [illegible] военно-патриотически клубам бахара бола [illegible] хьо а [illegible] музей. Цун [illegible] Сталинград лоранъяьрий турпала гӀулакхаш [illegible] совгӀа редакци.

Укхаза торжественни линейка [illegible] турпалаш дагалувцаш сборашь [illegible] пионерала бона дӀабаху.

Волга тӀа даиача хӀама 40 шу дизара хетаь торжественни йолча хана музеерча традиционни сбора юкъе дакъа лоацаш турпала [illegible] дӀаьтта [illegible] — Сталинграда турпалаш.

СУРТАШ ТӀА: 1. школа музеера сурта [illegible] — Советски Союза шоза Турпал, Советски Союза Маршал В. Чуйков.

2. Сталинградски тӀом болча хана «№ 4 йола чьайра» салаш [illegible] моттигa юкъе хьаьлхай «Сталинградски тӀема» панорама [illegible].

3. Историе преподаватель, музей вӀашагӀъелларех цаӀ Ирина Петровна Романова школерча дешархошна экскурси еш я.

Э. КОТЛЯКОВЕН.
Ю. ЛИЗУНОВЕН суртащ.
ТАСС фотохроника.

Кхом бе, лораде, лерхӀе

ХӀара дийнахьа дӀаухийтачунга хьожаш

Вайна массанена дика довзаш да В. И. Ленина дешаш: «Профсоюзаш я доал дара школа, боахам лелабара школа, коммунизма школа».

ВӀалла а къа ца луш дешаш да уж. Социальни процессашта, экономика дегӀаахара, наха санхетам балара профсоюзаша ю воздействи йоккха я. Социалистически экономика дегӀаахара берригa а шай низ тӀа в ухийташ, социалистически яхь шерагӀа йоаржаяра, тӀехьара хьахулар алсамдаккхара, бийдали материалаши, йовхален электрически энерги кӀезигагӀа йоаяра хадданза теркам тӀалоаттабе декхарийла я хӀара предприяте профсоюзни организаци.

СССР 50 шу дизара цӀерагӀа йола Грозненски химически завод республикерча промышленни предприятешта юкъе эггара дукхагӀа йовхалей электрически энерги дӀаухийтачарех цаӀ я. Цунга хьежжа къаьстта теркам тӀалоаттабу укхаза топливно-энергетически ресурсаш кхом а беш дӀаахийтара.

«ХӀара балха дийнахьа тӀехьара хьахулар — дукхагӀа» яха девиз а йолаш, вай республике 1982 шера инициатива дӀайоланьр тха заводa коллектив яр. Цо дӀадехар хӀара болхлочоа вай парте экономически политика дӀайовзийтилга. Из политика къахьегамхой хьашташта жоп луш я. План кхоачашъелга хӀаране декхар, цун кхоллама гӀулакх да. Дерригa а тӀалеста хила деза экономика боккъонца кхомбеш хулилга вӀаштӀехьдаккхара, хӀара саг шийн балха моттиге лоархӀаш хила веза продукци арахецаш энерги дӀа мел улийт. Из гӀулакх лертӀа чаккхдаккхара хӀара болхло дӀакхетале веза энергетически средстваш кхоьра дикагӀйолча методах, дикагӀйола способаш дӀа а йоазийташ, гучаяхка еза производстве, цехе, участке, хӀара балха моттиге йола торонаш.

Укхаза чӀоагӀа новкъостал ду тхона коммунистически къахьегама а экономически знаней а школаша. Иштта боккха лоархӀам болаш да хоза кийчъяь гойтара агитаци хилар а.

Электроэнерге хӀара киловатт-сахьатага, Ӏин гиганалорега, кубометр хинга, доагора тоннага вай общественни дӀадоьийтар дӀа а доваийташ, кхомбара тӀехьа яьржача социалистически яхье хӀара болхло юкъеоларах доккха беркат доал. Яхьа формаш тайп-тайпара хила йиш я: индивидуальни, сменни. Индивидуальни яхь лелаелга вӀаштӀехьдаккхар чоалхане а хала а гӀулакх да. Цунца цхьана эшаш а пайда боалаш а да ю. ХӀана аьлча, хӀара саго кхомбарга хьежжа мара халац ерригача коллективе хьоклам а.

ДукхагӀа эффект лучарех я яхьа сменни форма. Смена яьхйоалача хана хов хьаьь продукци мел массел я, из хьаьрга мел энергоресурсаш дӀаяхийтай. ХӀара болхлочо хоам бу оборудоване болх беча хана энерги йоагӀаш е ца йоагӀаш йоаю. Цунга хьежжа энергоресурсаш дӀаухийтача координаци еш хул смена нулкалхо. Итогаш дӀаязъю «ХӀара балха дийнахьа хьадер — дукхагӀа» яхача журнала тӀа. Сменаша баь болх вӀашагӀтехача хьахул цехий балха итог. ХӀаьта заводa ерригa а цехаш хоадам болла декхараш бетта, шера лаьрхӀа тӀа а яйда, шоайла яхье а яьна, къахьегаш я.

Энергоресурсаш дикагӀа эффект кхомбеш дӀаухийташ я В. А. Круглова кулгалду № 108—110, В. М. Дрешина кулгалду № 32—111, З. Х. Чингарвева кулгалду № 130 бола цехаш.

Энергоресурсаш соахка кхоара итогаш яьй. Заводa коллективо 2168 тонн условни доатор, 7967 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 36149 гигакалори Ӏи кхоаьй. Цу торо елар СССР хьаьь 60 шу дизара хетадаь хиннача Еррисоюзни коммунистически субботнике кхоаь энергоресурсаш дӀа а ухийташ болх бе.

Миштта вӀаштӀехьдаьннад коллективна иштта дукха энергоресурсаш кхое? Эггара хьалха белгалдаккха деза вторични оалача энергоресурсах оаха бизза пайда эцаш хиннилга. Творчески болх беш хиннаб тхи рационализатораш. ГуйренӀая замалехьа болх бе кийчдала дезача тайпара кийчденнад тхо. Цхьаькха а да. Болх йистебаьлча дилац тхо лампаш дӀайоае. ГӀулакх доацаш низалаш болх бе дезадийлитац оаха. Хьадех оаха болх беча низалий единицашка хьежжа продукци арахецилга а.

Дувцар вӀалла чоалхане доацаш сапна хет. Цхьабакъда, балхара дӀадолхаш лампаш йоае, гӀулакх доацаш уж хьал ца сага, яхьдар де цхьайолча хава дицлу вай. Укхаза тхона дикка новкъостал ду халкъа тӀахьожамхоша, комсомольски прожекторо, кхомберий посташа.

Цунца цхьана ала йиш яц энергоресурсай кхомбара тӀехьа социалистически яхь йоаржаеча кхоачамбоацараш дац, аьнна. Паччахьалкхен энергетически система бух боаца кисa дац. Халахете а, из массане а кхетадац. Массайолча участкашка, цехашка вӀаштӀехьдаьккхадац дукхачун а кӀелигдолчун а кхомбелга. Бутт, квартал е шу чакхдоалаш итогаш а яь, энергоресурсаш дукхагӀа кхое производстве торонаш яр. Яхаш дувцар пайдана дац. Дувцарах йоаль яьнна энерги юкайоагӀаргьяц. Из кхета а деш, хӀара дийнахьа хӀара балха моттиге вӀаштӀехьдаккха деза энергоресурсаш кхоелга.

Цхьаькха а да теркам тӀабахийта безаш: материальни поощрени еча хана лархӀа деза энергоресурсашта кхомбара хӀаране юкъе кхухьа дакъа. Цхьайолча хана нийслу кхомбаьчоа е цу гӀулакха цхьаккха а хӀама ца даьчоа а цхьатарра материальни поощренеш еш моттигаш. Из миттa нийслу учет нийса ца лелаярах е материальни поощрени еча шийбдон халарах. Ях лелаеча керттера дар учет нийса лелаелга, дукхагӀа-кӀезигагӀа болх баьр малав хьожилга да. ТӀаккха мара ховргдац бийдал материалаш кхом а беш, дӀаухийтар малав, из болх моттийта бер малав.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо доккхий декхараш хьалхашка оттадаьд вайна. Парте дӀадехар теркаме а эцаш, тха завода коллективо 1983 шера социалистически декхараш тӀаийцад. Укхаза белгала моттиг дӀалоац энергоресурсаш кхом а беш дӀаухийтилга вӀаштӀехьдаккхаро. «ХӀара балха дийнахьа тӀехдика дисциплинен хьадер дукхагӀен хилийта» яха девиз а йолаш, яхь йоаржаь къахьегаш йолча СССР 50 шу дизара цӀерагӀча химически завода коллективо шеко а йоацаш кхоачашъергья паччахьалкхен заданеши социалистически декхараши, лакхъергья къахьегама оасарле, цӀенхаштта теркам тӀалоаттаберга экономе режим тоаяра.

В. ШАГАЕВ,
СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химзавода профкома председатель.

Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхозе дукхача хана дена болх беш я Ахухаджиева Элиза. Цхьа шу дӀадахийтац хьанар долча доярка ший декхар толаме кхоачаш ца деш. ЦхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера республика дояркашта юкъе лъражача социалистически яхье хьалхара моттиг хьожайир Эликайна. Цу шера хӀара ше беттача Ӏаттагара 5885 килограмм шура яьккхар цо.

ХӀьта дӀадахача шера хӀара дуьнашха бабхача Ӏаттагара 4454 килограмм шура яьккхай. Цу тайпара долча къонача доахангара цул дукхагӀа шура яьккха доярка яц республике.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

СУРТА ТӀА: доярка Ахухаджиева Элиза.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ПРОФКОМИ ЯХЬИ

ХА ЗЕХЬА ЦА ЙОАЕШ

Грозненски ремонтно-механически завода ков дӀачувоьлча гуш да доккхача алапаца цхьан плаката тӀа яздаь дешаш: «Ерригa 470 балха минут — производствана!» Заводо 1982 шера баьча балхага хьежача гуш да укхаза ха зехьа ца йоалга, хӀара балха минутах хам бе Ӏомабеннилга. Цунга хьежаа лакха я заводе къахьегама овсарле.

Республикерча промышленни предприятешта юкъе лъража хиннача социалистически яхье шоллагӀа моттиг а йоаккхаш, берригa низ тӀабахийта къахьийгад цхьайтталагӀча пятилетка шоллагӀча шера Грозненски ремонтно - механически завода коллективо. Иштта хьинар лаьгӀ ца долийташ, юбилейни шера Ӏоальча опытах шерра пайда а эцаш, дӀадоладаьд укхаза пятилетка кхоалагӀа дола шу а.

Заводо тӀаьйцад 1983 шера дола социалистически декхараш. Цу тӀа белгалдаьккхад промышленни продукци маьхала лакхара план декабрь боллехьа кхоачаш а яь, заданел совгӀа 30 эзар сома маьха продукци йохкилга. Къаьстта тӀермам тӀабакхийтаб бийдали материалаши хьурмати кхоми беш дӀаахийтара, дукха кердадар, рационализаторски предложенеш юкъе йоалае лерхӀ. Производственни гӀулакхаш тоадеш санна, администраце шийи оагӀорахьара дош денлад къахьегама, быта, салаӀара хьалаш тоадара.

Завода профсоюза организаце вӀаштӀехадоаккхад хӀара цехе, участке, бригаде кердача шера тӀаьйцача декхарех дувцилга. Юкъарчал а доацаш производстве болх бечар а корта а болаш дувц къахьегама овсарле лакхъяра де дезарех, гучадоах балха тӀа дола кхоачамбоепараш. Волхлой коллективашка дийца а дийца, тӀаийцачул тӀехьагӀа социалистически декхараш хӀара коллективана, сега закон а хиле дӀаотт. Уж кхоачашдара заводе шерра социалистически яхь лържай. Цун девиз я: «ХӀара балха дийнахьа тӀехдика дисциплинен хьадер дукхагӀен хилийта!»

Сакхетаме дисциплинен организованности дӀахо чӀоагӀъяра дукха болх бу завода партийни а профсоюзни а организацеша, администраце. Социалистически яхьа итогаш еча хана керттерча хьокхамех цаӀ лоархӀ коллектива къахьегама а производственни а дисциплина лакха хилар.

Предприяте экономика дегӀаяхера профсоюзни организаце влияни еча керттера дар — шерра социалистически яхь йоаржаелга. Заводе болх беча нахах хӀаране къаьст-къаьста а коллективия а декхараш тӀаьйцад. Шоайла яхье яьннай технологически бувзамца юваенна йола бригадаш, участкаш, цехаш. Къахьегама къовсам лоаттабеча коллективаша шоай новаторий, рационализаторий опыт йовзийт, къахьетам Ӏилма лярда тӀа вӀаштӀехь а боаккхаш. дикагӀйола методаш юкъехувл. Шоайла хьажараш деш хул яхье яьнна коллективаш. Бутт чаккбаьнна 5 ди далалехьа болхлой собранеш а йий итогаш ю.

Къахьегама овсарле лакхъяра бизза пайда эц укхаза дикагӀболча болхлой, новаторий, ветераний опытах, шерра даьржад хьехамчал. Заводе кӀезига бац хьинаре къахьегарца, лакха дисциплина хиларца шоай цӀераш дӀайовзийта нах. бӀарчча коллективаш. Царех ба цхьайтталагӀча пятилетка итогех коталонаш яьа слесарь В. М. Абасалиев, участка начальник М. С. Абубакаров, слесарь - ремонтник Х. Х. Валеулов, шлифовщик Ю. С. Волков, дукха а кхыбараш.

Завода цехашта юкъе юбилейни шера хьалхара моттиг лькхачарех я № 2 йола цех (цеха нач. А. Н. Власенко, партгрупорг М. Т. Хасанов, профгрупорг В. Н. Берднев). Цу коллективана еннай СССР мехкдаьтта промышленноста министерствай мехкдаьттеи газеи промышленноста болхлой профсоюза Центральни комитетеи Сийлен грамота, ахчан премиш.

Иштта шийгара масал а гойташ къахьегаш я В. В Годзевича кулгалду комплексни бригада, № 1 йолча цеха коллектив, кхыяраш.

Социалистически яхьа хьалашка белгалдаьккхад болхлой къона смена хьалкхеелта, заводе болх беча наьха говзал лакхъелга. Беркал ала мегаргдолаш кагиркошта къахьегамо, вахара шоай йоккха опыт дӀалуш ба дукхача шерашка дениз укхаза болх беш бола производства ветеранаш А. Д. Андреев, У. А. Багашев, В. А. Морозов, А. Г. Дмитриев, А. Н. Борисов, кхыбараш.

Завода болхлошцеи инженерно - технически болхлойцеи юкъе творчески гӀулакхаш леладарах договораш оттадаьд. Цу тӀа белгалдаьккхад болхлой инициатива, рационализаторски изобретени, моллагӀа дӀадоладаь кердадар специалисташа хьал а лаьца, из производствашка юкъедоалаяра царна новкъостал делга. Цун девиз я: «Болхлой инициативана инженерни Ӏалашо».

Боккха лоархӀам болаш да хӀаране бу болх. карагӀдаьннар массанена а дӀахойтилга. Цу гӀулакха дика уйла яьй заводе. ХӀара цехе, участке я профсоюзни уголокаш. Цар хьагойт балха дийнахьа хӀаранена фу карагӀдаьннад, хьалха латтар, тӀехьавусар малав. Укхаза да къахьегаме хьалха латтарий, рационализаторий сурташ.

Коллективана хьалхашка латта декхараш, цехе а заводе а чакхйоахача мероприятей планаш я уголоке.

Завода ков а да хоза лостам болаш. Хьачувоаллача хьалтеха доахи дикагӀболча болхлой портреташ, хӀара участке, цехо тахан болх миштa баьб хьахьокхаш стендаш да.

Хьалха латтача коллективай опыт дӀайовзийташ болх бу профкомо. Кердадар хьаэша кхыча предприятешка ух специалисташ, болхлой. Укх шера тха вихалаш г. Красподаре гӀоргба, — йоах завода профкома председателя Е. П. Митюкова. Укхаза йолча «Нефтемаш» яхача завода болхлошца, специалисташца вӀашагӀкхетараш хургда, хьаэшаргья цар балха опыт.

Бетта цкъа хулача профкома заседане дувц коллективашка социалистически яхь мишта лържай, цунах дикагӀа пайда баларa фу де деза. Иштта профкома заседанешка къахьегама дисциплинах отчеташ еш хул цехий, участкай, отделий кулгалхой. Укх шера февраль бетта профсоюзни конференци е лаьрхӀад заводе. Цигача дувцаргда 1982 шера оттадаь хинна коллективни договор мишта кхоачашдаьд, болх тоабарах, социалистически яхь шерагӀа йоаржаярах. Деррига а тӀелеста хургда къахьегамеи производственнии дисциплина чӀоагӀ а еш, пятилетка кхоалагӀча шера декхараш толаме кхоачашдара.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

КОЛЛЕКТИВЕ СИЙ ДУ ЦУН

ХӀьтта балха ди чакх а даьнна цӀабахa кийчлуш бар «Аргунводпром» объединене арматурни цехе хьалхарча смене къахьегаш хинна болхлой. Цу хана хоам кхьчар цеха кулгалхошка шоллагӀча сменера эггара бехктокхамегӀарча участке къахьегаш вола ши сварщик-станочник цамогаш а хиина балха ца воагӀаш висав аьнна.

— Тахан ма чӀоагӀа эшар уж, царна метта хила чьожавергва-теш? — аьлар цеха начальника Джамалханов Ӏийсас, ше волча пятиминутке вӀадагӀкхийттача бригадирашка, сменни мастерашка. Массехк секунда сатем эттар. ТӀаккха смении мастерех цаӀ йист хилар. ХӀанз цӀаяха кийчлуш йолча сменера сварщик - станочник Яхихалов Ювсап Дамаевич ца хьожавой цига вахийта саг вац вай, — аьлар цо. — ЦаӀ-м из ма вий, шоллагӀвар мичара воалавергва? — хаьттар Ӏиййсас.

— Цу шиние а бергбола болх цо ше кхоачашбергхиларах шек хила дезац, вай — аьлар цхьание оалаш сиина массане а.

Болхлочун спецовка Ювсапа хувцалехьа кхайка чувийхар из пятиминутке. Хиннар фуд а цига шийга сенна кхайв а ца ховш сагота вар Ювсап.

— Кхоачашде деза заказ бехктонхаме да, бе беза болх дукха ба, «ЧП» хила мегаш гӀулакх нийсденнад вай коллективе, хьох тийша да Ювсап гӀулакх, — аьлар Джамалханова.

— Шо шек хила дезац цу гӀулакха, шоллагӀа смена чаккхъхалехьа оаш сенна задани кхоачашгьаь хургья, — жоп делар Ювсапа. КӀаьд валар фуд а ца ховш, воах сменашкарчул дукха овсарегӀа болх бир цо шоллагӀча смене. «Коллективна сий — са сий» яхача девизах къахьегача цунна дагалоттар шийна тӀаьллача гӀулакха тӀехьара хӀаране бехктокхам лакха хила беза яхаш дола дешаш. Шийн дена да хьзар из, цох лаьца хоам бора шоллагӀча дийнахьа предприяте хьалтеха яьллача «мольния» яхача листоко.

Кхойтта шу дизад юкъера дегӀарча, хьатара йиза юхь йолча нохчий зӀамигача саго укхаза къахьега. Шийн шоллагӀдола цӀан дезали лоархӀ цо объединенехи цун коллективахи. Из тамаш а яц. Грозненски № 4 йола профессионально - техничеcки училище чакх а яьккха, Советски Эскаре гӀулакх даь ваьнна цӀавеначул тӀехьагӀа духхьашха шийн къахьегама никъ дӀаболабаьб Ювсапа цу коллективе. Арматурщика болх цунна безабалийтар, из нийсача новкъа ваьккхар я объединене коллектив.

Болх бе волавеннача хьалхарча юхьигах лоархӀавоцар Ювсап сменни нормех. Цхьабакъда шийна ца ховш дар хьаькхашта новкъосташка дӀахоатташ. балха говзал тӀа-тӀа кӀоарга йовзара гӀаихуш вола къона говзанч гаьна вализзар иштта болх беш. массехк бутт балалехьа шийн нормаш толаме кхоачашъярал совгӀа тӀехкхоачаш а еш, яхье хӀалхалаттарашта юкъеволаш болх бе волавелар из.

Цох кхоачамбаь Ӏаназар къона арматурщик. Цехе мел йолча станокаш тӀа болх бе, укхаза кийчъеш йола 40 гаргга тайпара изделеш хьае Ӏомавелар. ТӀаккха цехерча болхлошта юкъе эггара лакхагӀа йола пхелагӀа разряд хьожайир цунна. Овсаре къахьегарад совгӀа ше хьа мел еш йола продукци дикен тӀеи дикен мара хилийтацар. Цудухьа ОТК болхлой тӀахьожам а боацаш къахьега бокъо елар Ювсапа. Иштта къахьегаш волча цун [illegible] хьегама ударник яха сийле цӀи а елар цунна.

Цхьайцайола моттигаш нийсъяра арматурни цехе балха тӀа чӀоагӀа эшаш бола говзанчаш цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна цӀагӀа бусаш. Уж гӀулакхаш чӀоагӀа Ӏатгъаьр цеха бӀарччача коллектива балха тӀа. Цудухьа цо лаьрхар кхыйола балха говзалаш караерзае. Из цо кхоачаш а дир. Арматурщика болх беш волашехьа Ӏомайир электросварщика, сварщика - станочника говзалаш.

Хььнала а хьинаре а къахьегаш вола саг массаза а хиннав вай мехка сийдолаш. Арматурни цехе меттел ерригача объединене болхлоша чӀоагӀа лоархӀаш сийдеш ва из. Цудухьа 1976 шера предприяте деррига коммунисташ раьза а болаш КПСС членалла дӀаийцар Ювсап. Из цу шийи вахаре эггара бочагӀӀарех лоархӀ цо.

Коммунист яхача сийдолча цӀеро кхы а дукхагӀа шийгара дӀадехилга кхетадеча цо кхы а овсарегӀа къахьогар, юкъерча балха тӀа хьинар йхо ца деш дакъа лоацар. ХӀанз укх сахьате цо дизза кхоачашду агитатора, халкъа тӀахьожама группа члена, цеха партийни организаце секретаря декхараш. Цеха болхлошта юкъе дукха кхетамеи организаторски болх а беш, тӀа-тӀа дикагӀа къахьегара уж оарцагӀа боах цо. Нагахьа санна къахьегамен производственни дисциплина телхаеш болхлой нийслой, общественни организацешна гӀолла царгара доагӀаш дар хӀа а деш, бе боагӀаш бола бехк бийт царна.

Башха-дика производственникеи общественникеи хинна Ӏац Ювсап, объединенерча кагирхой хьехамчех эггара дикагӀа лоархӀачарех а ва из. Цхьа шу дӀадоданц цо шинъ-кхоъ говзанч ца кийчевеш. Укхаза из къахьегаш волча шерашка цо Ӏомабаь болхлой итташ ба. Царех цаӀ я станочница-сварщица Джамалдинова ПаьтӀамат. Шийи хьехаяча санна хьинаре къа а хьегаш, яхье хьалха латташ хиларах из а хержай цехови комсомольски организаце секретаралла.

Даьхено лакха мах баьб Яхихалов Ювсап Дамаевича овсаре къа а хьегаш, даьхача толамий. Цунна еннай «Пятилетка къона гвардеец» яха ВЛКСМ ЦК Знак, «Профессех дикагӀвар» яха сийлен цӀи. Цох ваьв шоллагӀчеи атталагӀчеи пятилеткай ударник. Ювсапа яьнха тӀа лепаш я «За доблестный труд» яха медаль. «Социалистически яхье котваьнвар» яха массехк сийлен Знак. Цу совгӀаташа тешал ду цун къахьегама накъ бӀаь беце а сийдолаш хилар.

Цу совгӀаташа ше дукхача хӀаман декхарийла велга кхетадеча Ювсапа цхьаькха смена дӀаяхийтац 150 процентал чухьнахьа шийн норма кхоачашъяь. Цудуфа хӀанз из къахьегаш ва пяталетка даьлагӀча шера чотегӀа.

В. КОСТОЕВ.

«Красный молот» заводе дика вовзаш ва 2500 тонн низ ловш йолча гидравлически пресса машинист, коммунистически къахьегама ударник Тангиев Ювсап. Из болх бешше токаре говзал а караерзаяьй цо. Ювсапа беча балхах тийша да из юкъевоагӀача бригада болх боатгӀача боарамагӀа дӀабахар. Из дика кхета а деш, цо шийн бехкагӀа бригада балха цӀакнха хьовзам хилийтац.

СУРТА ТӀА: машинист Ю. Тангиев.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

США. Ер сурт 50 шу хьалха даьккхад. Бакъда, «Йоккхача депрессе» хана а санна хӀанзара денош вӀашагӀкхийттача Штаташта белгала да цӀенхаштара-экономически кризис хиларца.

СУРТА ТӀА: 30-ча ше[illegible]

Ер дӀадоладенна шу хьалха а санна мара миллионаш болча хьабе болх боацача американций дог гӀоадоаккхаш хургдац.

СУРТА ТӀА: столицерча цхьан гостиница наӀарга гулбенаб укхаза керда вакансеш хургья аьнна администраце дӀакхайкадаьчул тӀехьагӀа аргӀагӀа эттa нах. Бакъда, царех дукха берзш болх бе моттигаш йоацаш бусаргба.

ТАСС фотохроника.

Калейдоскоп

«ПРАЗДРОЯ» ЮБИЛЕЙ

140 шу даьннад Пльзень яхача чехословацки городе, мелла гӀийртача а дунен тӀа цхьанне а моттиге цу тайпара чам болаш дар хьаде вӀаштӀехьадоалаш доаца, йий ду.

Эггара хьалха даьккхад пльзеньски мастераша из малар 1842 шера. ХӀьта цул тӀехьагӀа кхо шу даьлча «Праздрой» дуьбаьхкача маха хьалхашка уттаде доладаьд Праге «У Пинкасов» оалача трактирчиче. Дукха ца говш «Праздрой» дӀадайзад Венерча, Парижерча, европейски кхыча столицашкарча йийца безам болаш бараштa.

ХӀана «Праздройя» — «Малхбузенчешски йий доаккха заводаш» яхача объединене дукххача предприятеех цхьанне — доаккх шера цхьа миллиони ах миллиони гектолитр из цӀи хоза йий. Цунна экспорт и Советски Союзе, США, ФРГ, Австре, кхыча мехкашка.

(АПН).

ХАРЦ ХӀАМАШ ХАДДАНЗА ХЬАЕШ ЛАТТ

«Харц хӀамаш яра йола дерригача дунея столица» я аьннад «Ньюсуик» яхача американски журнало Тайваньах. Малхбузехьарча туристаша даррегӀча маьхех иӀду укхаза гӀоръьннача фирмий маркаш тӀа а латташ дола сахьаташ, эггара модегӀа йола дискаш, калькулятораш, спортивни баракъаш, фотоаппараташка деиз эггара дикагӀча марвех долча чхьагӀарашка ихачалца дар — деррига гӀайрен тӀарча подпольни предприятешка хьаеш йола харц хӀамаш я.

Дукха ха йоацаш автомобильни промышленникий японски ассоциаце кхайкадир, масала, Канаде экспорта кхаьийга лаьрхӀача оатхалий торговле даькъе шоашта холуш зе хинна хилар. Из хӀама хиннад «пираташа», уж оатхалаш хьье Ӏояй а бенна, демпингови маьхех рынке уж йохка болабалар бахьан долаш. ЛаьрхӀача гучадаьннад, подпольни совдегархошка «фальшивкаш» йохкарах кхоача пайда дукха хӀама ца эшаш 250 миллион доллара боараме хилар, хӀьта из гӀайрено шера еча экспорта цхьан процентага кхоач.

(АПН).

БОККХАЧА НАЬКЪА ЯИСТЕ

Пенсильвани оалача штата Милфорд яхача йоккха йоацача американски городе яхаш йола Марджори Хоуэй, цкъа геттара Ӏура сомаьяккхар шийн кора кӀал даьннача доккхача тата. Корах араьхежача цец а яьнна латтийсар из: палисадние тӀакӀалтӀа а яьнна уллаш яр рефрижератор, хӀьта гомахьа ядаш яр цунна чура Ӏолийга геттара дукха гӀора а яь йола москалаш. Из хӀама хилар итт шу хьалха. Цу хана деиз тӀакӀалтӀа а юалаш полисадника чу хьачулийгай баьцадаараш, берий кхача чубола коробкаш, кӀураца докъадаь хьакхий дулх тӀа хинна етта йола грузовикаш. Цкъа корах араьхежача М. Хоуэйна бӀаргайра газовагта тӀагӀоала лелаш йола массехк бӀаь кӀораг. Цунна дагадоагӀаш цига тӀакӀалтӀаьнана ерригa грузовик 19 я.

«ХӀьта цкъа, — дувц «Интернэшнл геральд трибюн» яхача газета корреспондента 67 шу даьннача американка, — са палисаднике нийсъелар америкaнски ВВС экспериментальни самолет. Наькъо йола тоххача трайлера тӀара Ӏоежаяр из».

Цхьан ден, яздора газета, Хоуэй цӀенна юхе гӀолла тӀехйоал кхо эзар гаргга беза жухь тӀабоза автомобаль.

(АПН).

ЙОЛАШ ЙОЛЧА ТОРОНЕХ ПАЙДА ЭЦА

27 январе Женеве юха дӀайолаьй Европе ядерни герзашта доазув оттадара хьаькъехьара советско - американски переговораш. Из дош тӀехь-тӀехьагӀа актуальнерГа а праргГа а хулаш доагӀа, хӀана аьлча цу даькъе карара шу хоадам беш хила дезарда.

Ховш да, карара шу чакхдоаллаш гаьна кхетар юкъерча боараме дола шийн керда ракетно-ядерни герз Къулбаседаатлантически блока чудоагӀача дукххача мехкашка дӀанийсде доладе лерхӀаш США йолга. США-ней НАТО-ней пайданегӀа йолча оагӀорахьа глобальни региональни баланс толхае гӀерташ леладу уж гӀулакхаш машара чӀоагӀа кхераме да. Миллионаш миллионаши бола нах чӀоагӀа саготдеш ба океанал дехьара шоашта качйолла гӀертача цу «перспективс».

Бакъда, кхы а боккхагӀа лоархӀам болаш да цхьаькха хӀама, вай континента, кхыметтел деррига дуненна а тӀаьтта латта кхерам дӀабаккхара хӀанз бокъонца хоа а луш, практически торо хилар. Цу тайпара торо хьаел Европера ядерни герзаш кӀезигдара йолча Советски Союза кердача конструктивни предложенешца. КПСС ЦК Политбюро заседане белгадаьккха ма хиллара, европейски мехкашка уж тӀехь-тӀехьагӀа шерагӀа могаш хьаллоацаш я. Уж предложенеш нийса лоархӀ кердача тайпара герзаш Ӏоадела сопадара, тӀема кхерам кӀезигбара шина а оагӀонна гӀойле йола барт бе йиш хулийташ дола хӀама санна.

Советски Союзо чӀоагӀа боккха гӀа баьикхаб, керттердарех дола тӀемен машарен дош къоастадела аттача дахкха гӀерташ. Нагахь санна «кхы тӀа герзаш кийчдара» йола натовски цӀанаш кхоачаш на еш совцайой Советски Союз кийча а Европе алхха Англеи Францеи яраш миссел мара, цаӀ дукхагӀа а йоацаш, шийн ракеташ йита. Цунца цхьана вай мохк тӀехьа ба регионе йолаш йола СССР яраш санна НАТО мехкий яраш а ядерни герз тӀадола самолеташ цхьатарра хилийтара. Советски предложенеш нийсхо цхьатарра кхерамалех хилийтара чӀоагӀ тӀагӀа нийсъяь я. Уж кхоачашъяро гаьна кхетар юкъерча боараме дола герзаш дукха кӀезигдаргда кхоачадергдар гӀулакх. Европана тӀера Ӏобоаккхаргбар хала бала. Советски Союзо тӀахьех цу тайпара къаьгга а бийса а барт бара, хӀанз йолаш йола хана на бокъонца йола исторически торо карара ца хилийтара. Из дукхагӀа даькъе кердача советско - американски переговорашка дуазадена халкъашта дагадоалари цар догдоахари цунца белгалдоалаш да.

«Женеве юха дӀайолаьь переговораш, — язду французски «Юманите», — 1981 шера ноябре хиннарашца нийсъча чӀоагӀа кхача тайпарча хьале еш я. Из нийсденнад цхьан оагӀорахьа, малхбузеньевропейски американски общественноста проблема чулоацамах кхетар хувцадалара, хӀьта вокх оагӀорахьара — герзаш Ӏоадара доазув оттадаран ядерни герзаш кӀезигдаран даькъера Советски Союза тӀехьарча ханара предложенеш бахьан долаш. Цу предложенеша бакъдаьд шин блока юкъера гӀулакхаш тоадергдола а континенте Ӏоадаь деррига герга тӀехьтӀехьагӀа кӀезигдарга кхоачаде могаргдола а хьадда бола барт бара йола торо йолаш хилар».

Белгалдаккха дезаш хӀама да укх деношка НАТО махкий социалистически социал - демократически кагирхой организацей вихалаш вӀаштӀехкхийттача. тӀаьйца кхайкарал. Цун автораша «харцахьа лоархӀ 1979 шера декабре НАТО-с тӀаьйца гаьна кхетар юкъерча боараме дола 572 керда ракет хьайрен дӀанийсъяреи хьакьехьара решени», белгалдоаккх Европерча ядерни герза хьакъехьарча деш юкъе «СССР-о конструктивни предложени яхьар».

Нийса хӀама да хӀана нах США-га хьежаш хилар. Малхбузен общественни, политически, кхыметтел правительственни а гӀозараш, бонниски «Генеральанцайгера» дешашца аьлча, Вашингтоно маца «хьахьокхаргда переговорашка нийса гӀулакхаш, могаргла цунна гӀоза никъ лелаберий позицес тӀехьала». Бакъда, оалаш ма хиллара, ворда латтачара меттахьа яланза я хӀанз а. Малхбузен кепайоазоно хоам бу, Женевехерча американски викала «хӀанзарча моментагӀа «нулевой вариант» чакхйоаккхаргa тӀадиллад. Яхаш. Малхбузенъевропейщашкахьа юха а хьежаш, «кхыйола предложенеш» юаца а кийча ва ше яхаш къажаьл а деш вашингтонски администраце оакало тӀатох: «Нулевой варианта» тӀера а ца воалаш», аьле. Бокъъалдар аьлча, духхьал из массанена харцахьа йолга ховш, СССР-га цхьан оагӀорахьара герзаш Ӏодахкийта лерхӀаш йола «вариант» я переговораш дӀахо ца йохийташ сецаер.

Американски пресса дувцанза а ца йолаш дувц «Рейгана юххьанцара предложенеш малхбузен европейцаша хьалхлоацаш хинна хилар талхарах». Герзаштеи герзаш дӀадахараи тӀахьожам лоаттабеча агентства директор хиннача П. Уорнке хьалхадаьккхад, сед чӀоагӀа «нулевой варианта» тӀаккхаш хидаро «тешам бовбергба ядерни герзашта тӀахьожам лоаттабара Америка цӀенхаштта тӀехьа йоацилга гуча а доаккхаш», аьнна.

Из доагӀаш хинна Ӏац алхха Вашингтонеи НАТО-и къаьнарча установкашта. Из доагӀаш да кердача советски предложенешта духьала бехьан даккха гӀерташ хилара. Царна духьалара полемика дукхагӀча даькъе Англеи Францеи ракетни низаш гаьна кхетар юкъерча боараме долча НАТО герзий юкъарча балансе лархӀа йиш яц яхилга да, хӀана аьлча блока цу шинна а члена йоагӀйоагӀаш йола арсенал национальни командоване кара йоландаь. Цхьабакъда, вахарро ше тӀакӀалтӀанхосс из дагадоххарагӀа вӀашагӀъелала конструкци.

Американски обозреватела Т. Уикера яздеш ма хиллара, шийн ядерни политике Малхбузено масса хана а чоте лоархӀаш хиннад «Великобританеи Францеи шоай лоӀамера ядерни низаш».

Цу лотабеннача къовсама юкъе чукхосс цхьаькха натовски «идея». Цун чулоацам сенах латт аьлча, из латт, нагахьа санна «нулевой вариант» хургйоацаш гӀулакх нийслой ядерни ракетий цхьа дакъа мукъагӀа европейски даьтта дӀаоттаде США-на бокъо лургйолаш. Оалаш ма хиллара, иштта гӀулакх ца хуле, вешта хӀаьта а США-на гӀойле хургйолаш. ХӀьта кхоачашде гӀертар деррига а цаӀ да: США-ней НАТО-ней пайда болча тайпара низий баланс хьуцилга.

Европерча машара оалаггара хьашташ ядерни герзаш лебадеи хиларца тайдала йиш йолаш яц. Уж арсеналаш кӀезигъяргахьа лостаде деза тӀулакх. Цу гӀулакха йолаш йолча таронех пайда эаргба е эаргбац хьаькъхаргда дӀахо Женеве ела переговорашка. ГӀулакх вӀашагӀкхийттача Штаташка хьежаш да.

ТӀехьатетта йиш йоаца декхар кхоачашдара новкъостал делга — переговорашта юкъе дакъа доацарий хинна ца Ӏеш цу гӀулакхаца хьашт долаш мелбарий а гӀулакх да. Гуш да, масала, ФРГ паччахьалкхен кулгалхой шоай дакъа юкъедахьа йиш йолаш ба американски ядерни герзаш дӀахо дукха Ӏоалергдола зона НАТО малхбузенъевропейски мехнех — ца лийтара. Айлуш боагӀа дуккхача наькъа тӀема духьалара болам.

Советски Союзах аьлча, цун позаци къаьгга гуш я: из — нийсхо наькъаца барт бара тӀехьа. Европера ядерни герзаш массе а оагӀорахьара кӀезигдара тӀехьа я. Цунна дола тешал да Женеве оттаь цун предложенеш хинна ца Ӏеш, укх деношка Европах ядерни герзаш йуха йола зона е еза аьнна йолаь шведски инициатива Советски Союзо хьаллацар а.

Е. ГРИГОРЬЕВ.
(ТАСС).

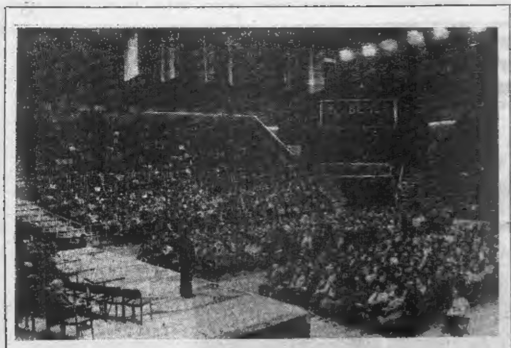

МОСКВА. Дукхха заьраш нах чухоьуш йолу «Дружба» яха универсальни спортивни зал цу сайрийна поэзи дукхаезарех, тIаккх аьнна хьалйиззи яр. Гулбеннарашта хьалхашка выступленеш йир бовзаш болчу поэташа Евтушенко Евгене, Боков Викторе, Марков Алексейс, Дементьев Андрейс, Васильева Ларисас. «Поэзи ди — 82» яхача популярни альманахна кхуьйчу дукхахчу автораша.

Бкаш хилар граждански пафос йолаш, безаме лирика йолаш йола стихаш.

Поэзи цIей хиний ха дукхахчу хана йиц ца луш дагалаттаргья цуьна юкъе дакъа лоецаш хиннарашна.

СУРТА ТIА: «Дружба» яхача спортивни зале поэтически сайре йолча хана.

В. САВОСТЬЯНОВЕИ Б. КАВАШКИНЕИ сурт ТАСС фотохроника.

Болхлой общежитешка

ИШТТА БАХ МЕХКДАЬТТАХОЙ

А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода общежите бахача мигархоех мейрра ала йиш я уж дукхахча къаьмех болча динамех латта барт бола цхьа денаь ба аьнна. ВIаь совгIа саг ва цу общежите вахаш. Заводчанаша доккхал ду шоаII иштта дика баха моттиг хиларах, цу дукхьа шар аIамига а гIалат далийтац общежите бокъонаш телхаеш. Iуйрангара сайранга кхаччалца хаза йиш я цига вай мехка тайп-тайпарча къамий метташ эрсий, гIалгIай, нохчий, украинций, эрмалой, татарий, азербайджаний, кхы дIахо а. Кагирхой бокккача дезала вахаре керттера моттиг дIалоцаш я завода дикагIбола болхлой чубоагIаш йола общежите совет. Из совет я общежите бахарий вахар сакъердамегIа, дизагIа хилийта гIертар.

ДIачуваьлча бIарг тIаоттаргболча хьалтеха йоалл кагарча бетта бергболча балха, чакхйоахаргйолча мероприятей план. Дика л аьнна белгалъяккха еза общежитера цIе уголок. Цу чу мукъача хана телевизорге хьежа торо я кагирхой. Истолаш тIа Iодехка лада керда газеташ, журналаш. СалаIа гулбеннарашка дежурне хоам бу общежитера цIеношкарча санитарни хьалах, цул тIехьагIа ьвча цIоналга хьежжа, хIара цIенна оценкаш уттаю санитарни бюллетена тIа. Алхха динеи тIехдикеи я цу тIа латта оценкаш. ЦIоналца белгалъяьннарех л № 54 йолча участкера оператор, комсомолке Сарахановa Раммса, цун лешаш коммунистически къахьегама ударница Виталиева Туиила, завода центральни лабораторе лаборантка Хатуева Зина баха цIа. Хоза лостам болаш а цIена а да мехкарий баха цIа, йолаш я радио, дукха художественни литература.

— Тхо уж общежите дика цхьа шу хинна йиц, — йоах Р. Сарахановас. — Дехке а даьннадац, цIена сапаргIата сатийна я укхаза.

— Тха салоIа ха ма хулла пайданегIа хургйолаш ткога дIаяхьийта гIерташ хьайоагIе общежите комендант Кулешова Римма Яковлевна, — йоах общежите Iеш йолча Индербиева Людмилас. — ХIанз со кийчлуш я Грознерча мехкдаьтта институте деша яха, цу гIуланга эшаш ба вахача моттигера сатем, хIаьта, из общежите болаш я ба.

ТIаккха иштта дел-те общежите политико - массови болх? Цу балха къаьстта а бокха теркам тIабохийт общежитерча совета активисташи воспитатель йолча Григорьева Лариса Кузьминичнаси. Активисташта юкъе дика болх барца белгалбаьннаб Дмитриенко Надежда, Бахаев Руслан, Усманова Зарган, кхыбараш. Цига «Ленина дин» яха лекциеш хиннав «Знание» яхача общества лектор Ковнацкий, «В. И. Ленин художественни литературе» яха лекци йийшай лектора Н. Жуковас, № 22 йолча библиотека болхлоша дакъа а лоацаш кийчъяьй «Хими пайна гонахьа» яха книжкай выставка. Цу тайпара масалаш-м дукха доаладе йиш яр. Къаьстта теркам тIаоцаш а сакъердаме а чакхдьлар общежите Грознен моастагIа тIа па вуташ лаьттача 342 Таманскн дивизена юкъе хиннача бIухошцара вIашагIкхетар.

ЦIеча уголке гулбеннача общежите бахархошта хьал хаьийка КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме къахьегама дисциплина тоаира хьакъехьа дийцар доашхаш хилар комсомолка Бузова Анна. Цхьаккха тайпа а дисциплина телхаяр ла мегаргдац вай, доврг а дац яхаш цо даь къамаьл хьал а лоацаш, шоай балха нийслуш дола кхоачаюбоацараш дувцеш къамаьлаш дир А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода кхычa болхлоша.

Сагогде ха яц вай ювпача общежите бахача завода болхлой. МагIа сакъердаме хIамаш да-те общежите бахархошка хIахо йолача ха на хьекаш? Царех да Грознерча краеведчески музее бахар, М. Ю. Лермонтова цIерагIча драмтеатра цхьан спектаклага хьажа бахар, Беной - Отарашка экскурсе яр.

— Даим а иштта дика болх а беш, дикагIйола общежити яха цIи лелае бокъо лиххара тIехьа къовсам а лоаттабеш дIадаха лаьрхIа да тхо, — яхаш дувц общежите коменданта Р. Я. Кулешовас.

П. АЛЕКСАНДРОВ.

Грознерча экранаш тIа

«ЦХЬАННАХЬА ХЬУНА ОАЛХАЗАР ДЕЛХ»

Сийлаь - боккха Даймехка тIом лаьттача шерашка эрсий патриоташа - эмигранташа фашизмаца лоаттабаь къовсам бувцаш да московски кинематографисташа даьккха керда, «Цхьаннахьа хьуна оалхазар делх» яха фильм. Н. Арсеньевцеи В. Кощутацеи цхьана цу картина сценарий язъяр ва режиссер Кеосаян Эдмонд.

Фильма ларде кийад эрсий инарала - эмигранта (из дIавахе хиннав Вельге) йийий Шафрова Маринай вахарна дувзаденна хинна хIамаш. ТIема шерашка фашистех латарий мугIаращка дIаотт из, моастагIчун кулгаха а ла. Бакъда, автораша Орлова аьнна тайпан цIи енай цунна шоай картине. Енначул тIехьагIа Шафрова Маринайна хьожаьй 1941—1945 шерашка хиннеча тIемах болча дагалоацама медаль, цунна деннад пальмай тхъоеро тIа а латташ дола рыцарски жIаргя Сопротивлене медаль. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указах цунна енней Сийлахь-боккхача Даймехка тIема I степена орден.

М. Шафровай роль ловзаеш я къона яле а, дикна гонзал йола актриса Нильская Людмила, цул совгIа, фильме ролаш ловзаеш ба актераш: А. Джигарханян, В. Дворжецкий, А. Лацитис, Л. Геворкян, Р. Чхиквадзе, кхыбараш.

Фильме ек композитора Ян Френкела музыка.

●

«ЯНКУ ЖИАНУ — ГАЙДУК»

Из цIи йола румынски кинематографисташа даьккха картина «Янку Жиану — налогаш йоахар» яхача фильма дIахододар да. Оврниш Михайцеи Кириц Василацеи цу картина сценарий язъяр ва режиссер Кочей Дину. Цу режиссера даьккха, дукхача наха дезаденна хьалхара фильм дар 1965 шера экранаш тIа хиокха даьнна «Гайдукаш» яха фильм. Гайдукий вахаро дикка теркам тIаоз режиссера, цун тешал деш да дIахо а цу тема тIа цо болх беш хилар. Цу тематиках ялх фильм даьккхад режиссера, хIаьта хIанз кино дезараштa вовзаргва цхьаькха гайдук — Янку Жиану.

●

«БIАРГИИ ХИХ ТЕШАЦ МОСКВА»

Юха города кинотеатрий экранаш тIа хьокхаргда из цIи йола, наха боккхача безамца тIаийца дола «Мосфильм» студе кинематографаша даьккха киноленга.

Черных Валентина сценарех из фильм оттадаьр ва режиссер Меньшов Владимир. Из кино дезараштa режиссер хиларах тарра, актер хиларца а вовз. Цу фильме роль ловзаеш я хIана наха дукхаезаенна йола башха киноактриса Муравьева Ирина. Иштта, ловзае аьнна шийна тIайннла роль къаьстта а дика ловзаю Баталов Алексея а. Цул совгIа, ролаш ловзаеш ба актераш В. Алентова, А. Ратюшин, О. Табаков, кхыбараш.

Цу картина лаьрхIа музыка язъяр ва композитор Никитин Сергей.

В. КОВАЛЕВА.

КЕРДА КНИЖКА

«ХЬАЬКЪАЛ ДОЛА АШИК»

Дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIай книжни издательствос арахийцад гIалгIай меттала киргизий фаьлтех Брудный Дмитре язъдаь «Хьаькъал дола Ашик» яха берий книжка. Из ба дапнапея а деша цхьаь висача кIаьнких бола фаьл.

Фаьаго дика йоаш нах къаьстта бераштa, лоархIаме а езаш а йола кIоарга моральни а нравственни а проблемаш. Iомаду бераш массаза а шойла дезаш, бартцхьоагIо йолаш, эшшача моттиге дIаотта, миссачоа, кIалдисачоа гIо - новкъостал де кийча хила, харцонца, тайпача бахкаца къовсам лоаттабе. Дикадар-дийа, во дар дегаза хила.

Лоацца аьлча, бераштa дика совгIат да из керда книжка. Из фаьлаш гIалгIай меттала баьккхар ва Шадиев Сулима.

А. ВЕК.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ГРИПП: ПРОФИЛАКТИКЕИ ДАРБЕИ

Грипп цунах тара дола кхы хала лазараш эттара чIоагIагIа даьржарех да. Цу лазаро доккха зе ду бахача наьха уназцIеноина. кIаьта иштта Iалаьмате боккха экономически зиан а бу: шершера цамогаш хулаш балха да ухаш бусата нахах 20 процент грипп кхыдола лазараш хилар бахьан булл балха тIара. Экономисташа даьча лоархIамех. грипп хиначa цхьан моттиго бу зиан 80-ветара 140 соомага кхоачаш хул.

Цхьан сагагара шоллагIчунга доал грипп дукхьала цу лазарах цамогаш волча сагага гIолла. Из лазар шерра даржара гIо ду инфекци дIа-юха ялара фен-тIадамий наькъо. Къаьстта кхераме да из лазар дега-сосудистий системанеи голинташтеи хулар, бронхиальни астма, нефрит, цистит, кхыдараш сапна дола хронически лазараш долча наха. Цу тайпара лазараш долча дукхахча наьха мерa чу яьлча ебара ма зишара хьалаш нийслу грипп вирусашта лазаро низ бохабаьча организме, пар бисар а бохабу организма лазара духьала оттара бола низ.

ДукхагIа йолча хана, юххьаьнца геттара хала хул грипп хинна саг. Дукхагl дукхагIа бараш чIоагIа корта лазаш, дегI теттара во долаш, чIоагIа низ бехе, голлигаш лазаш хул. Дукха хул грипп хиннча нах бIогора ухаш, дог керчадеш, цкъалa Iеттадеш, пхьаьнаш увзалуш (дукхагIча даьккъе бераш), хIаьта иштта дог гIеллуш. 3-5 бутт балаьза долча кагийча бераштa сов хала хилац грипп. ДукхагIа долча даькъе мераж юкъ. кхайкаду, дуча хIамаш безам хилац. Сатем бая, наб ца кхеташ хул. Цкъала температура хувалац бера цамогаш долча хана. кхъал цунга во хилча а. Каст-каста хул геттара кагийча бераштa грипп хилча лазар харцдолаш моттигаш, хIаьта из хIама хидача, бер чIоагIа даьа а хул. Гриппах цамогаш хиначa сагга чIоагIа кхераме да лазар харцдалар. Иштта моттиг нийсъелча эттара дукхатIа хулараш да пневмони, бронхиташ, отиташ, ангинаш.

Гриппана дарба ду дукхагIа йолча хана цIагIа поликлиника лореша. Госпитализаци е езаш а, стационарни хьалашка дарба де дезаш а хул уназо геттара хала хулеи осложнени хулеи, иштта кагийча бераштa, кхы дIадараш а долаш болча ха яхача наха.

Гриппаца а цун осложнеца а лоаттабеча къовсама геттара лоархIаме да организм хало ла яккхари физиопрофилактика средствашл. Организма лазара духьала оттара низ совбаьккхара эттара дикагIа бола хIамаш да эмоционально наьудаь спортивни ловзараш, туризм, физически упражненеш. Шийхана Аристотела а аьхад, цхьаькха хIама а дац нIаьхача хана дегI кходар, маьженашка болх ца байтар мо организм хIалакъеш хIама. Кхетадеш да, уж профилактика средствашэффективни я грипп ца хилийтара меттел кхычa лазарашта духьала а, цхьабаькъда, уж эффективни хилар гучадалац царех Iаьхахча хана пайда ийбича мара. Грипп ца хилийтара пайда ийбу практика дикагIа техкача, дика хилар гучадаьннача кхыча слособех а. Царех керттеръяраш ераш я: цамогаш волчунгара лазар кхычарга дIадалара кхерам лохбар, наьха инфекци хьеcча хIамашта духьала оттара торо лаккъяр, цу даькъе гриппана духьала маьхий деттара наькъаца а.

ДегIа гриппана духьалъоттара низ совбаккхара, организмана цунна мел эш витаминаш хилийта еза, къаьстта С яха витамин. Цу витамино тоаю укханей шитана, цIий лелача меашта гриппа вирусаш чуювлара торолокхью, цунца гриппа вируса ю зулаьме воздейства кIеане а еш. ХьакъалагIа йола ден порядок лелаяро а шитта совбоакх организма гриппана духьалъоттара низ.

Грипп хиннача сагага лазар уназцIена барашка дIадалара кхерам кIеаигбара, из лазар кхийтта саг ала меттиг поликлиникe а кхыча общественни моттигашка а. Цунна медицински гIо де деза участкови лоро цIагIа. Верзаьлца йолча хана меттааллари лора тIахьожам а лоаттабеш саг цамогаш мел волча хана бокъонца дарба йири да лазар харц ца далийтаран уназочун низ сихха юламеттаоттабарад йола гаранти.

Цамогаш волча сага гIулакхде хьожаве бакъахьа вц грипп текха саг, хIана аьлча, цу лазарах цамогаш ца хилара йола иммунитет я цун хIанз а. Нийслуш я сага из лазар «уралелашехьа» токхаш, ше болх беча, автобуса чу, трамвая чу, кхыча моттигашка шийна юхе нийслуча цамогаш боацача наха лазар дIадувлийташ йола моттигаш. Цул совгIа, цамогаш воллa саг тIуначеи шийлачеи фега лийлача лазаро низ бохабаь организм боранал совгIа шеллу, хIаьта из бахьан долаш каст-каста лазар чIоагIа харцдувлаш моттигаш а нийслу.

Гриппаца лоаттабу къовсам толаме хилийтара чакхдоах фена а цIагIарча хIамашца а хулаш йола из лазар хьеду дIамаш йоаль дIахкара тIадерзадаь гIулакхаш. Цу гIулакха дукха фо чуухийт нах бахаш а болх беш а йолча помещенешка, къаьстта дукха нах лелача моттигашка, аьна а мебела а чIоагIа йоацача хлорни кIира (0,2-процент, вешта аьлча, хи 10 литра 20 грамм йолаш) растворa а (2-процентни, вешта аьлча, хи 10 литр еккъача хлорамина 200 грамм йолаш йолча) хлорамина раствора чу а Iетташ хIама хьекха еза. Эпидеми ийкхача хана цехашка а кхыча производственни помещенешка а, хIаьта иштта вокзалашка, тхкашка, н. кх. дI. лазар хьекъ... хIамаш ... а йоххаш цIенду фо цIена фо чуухийчачеи бIехадаь араувзачеи вентиляцега болх сихагIа байтареи хлорни кIира 0,2-процентни раствораца цIендарeи наькъаца. Цамогаш волча сага леладь мерех хьекха йовлакхаш, кулгех хьекха гаташ кхехкаде деза, хIаьта ловзоргаш — массаза дулача тайпара дила деза.

Практика хьахьокх, гриппана духьала толаме къовсам лоаттабе йиш халара де делазар деррига дииза дартдоапа профилактически гIулакхаш диззa кхоачашдар хилар.

Г. ВАЛАН,

республикански санитарно эпидемиолог.

КЪАХЬЕГАМЦА ЯЬККХА СИЙЛЕ

Вай республика дукхача больницашка санив, кIезига бац Ведана района больнице а наьха могашал лораяра шоай знанеш, низ, хьинар дIалуш, хьаьнала къахьегаш хьабоагIа лораш. Масала, цу тайпарча нахах цаI ва цу больница инфекционни отделене лор Баймасханов Байгири.

КIезига бац Ведана районе Байгире дарбаш дар бахьан долаш лазарах бийрза, цунна дет тIара баркалаш оалаш бола нах.

Цо болх беча хана деча дукха сийлен грамоташ енай, баркалаш яхайкадаьд хьинаре къахьегача лора. Цул совгIа, цунна енай Ленински юбилейни медали «Знак Почета» яха ордени. Духхьал лора болх бе Iац Баймасханов, из дика общественни а ва. Из ва халкъа депутатий райсовета депутат, райбольница моттигерча комитета председатель.

ДегагIоз луш да Байгире кулгал деш йолча отделене дIамига коллектив цхьа дезал мо барта хилар а. Балха тIа шоаш ца кхобеш, лакхарча гойтамашка кхачара тIехьа даим а къовсам лоаттабеш, упахошта эшачунга дика хьожаш ба цу отделенера медсестраш а санитаркаш а. Царех ба Т. Исмаилова, З. Чатаева, А. Садулаева, А. Пашаева, кхыбараш.

В. ДИКАЕВ.

СУРТА ТIА: Б. Баймасханов.

Библиотека вахар

ДIададача шера Назранерча централизни районни библиотека болхлошта карагIдьинар кIезига дац. Цар хьинарца чакхъяьхай книжкай выставкаш, кьй газеташ тIа, журналаш тIа хиннача республика а мехка а юбилейшта хетаьлча материалий обзораш, ленински чтенеш, викторинаш.

Дикка болх бир, ба а бу книжкашта шерра пропаганда еча лостамагIа библиотека юрташкарча филиалаши. Масала, Долакха - Юртарча филиале (зав. Х. Мислаурова) кийчдир кIоаргга чулоацам бола юртарча къаьнагIболча бахархошцара вIашагIкхетар. ХIаьта, «Дийна тешаш» яха из вIашагIкхетар юртарча кагирхошта патриотически кхетам балара мероприяти а хинна дIаоттар.

«Тхо ленински доттагIалца низ болаш да» яхаш дар Доашалкъа-Юртарча филиале хинна устни журнал. Цун чулоацам бар — вай мехкашкарча дIайийтача, доккхача халкъашта юкъера дохаргдоаца доттагIал. Иштта дика болх беш, книжкаш дешаращца дика бувзам лоаттабеш хьабоагIа Барсукера филиал а.

1982 шера Еррисоюзни социалистически яхь толамаш дахарах дукха ха йоацаш Назрановски района еннача КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара телача ЦIеча байранхо, кхы тIа а хьинар айдаьд ерригача района къахьегамхой санна, тха библиотека болхлой а. Цунца дувзадена укх деношка сеха кийчъяь библиотеке чаккхьаьккхар къахьегама ветеранашa дакъа лоацаш бола сайре.

С. ГАЗДИЕВА, Назранерча централизни библиотека отдела заведующа.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

1 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — Документальни фильмаш.
9.15 — В. Катаев. «Орлет — хаза дин». Телевизионни спектакль.
10.25 — Союзни республикий берий музыкальни школий дешархой выступленеш.
11.10 — «Керддараш».
14.30 — «Керддараш».
14.50 — «Йоигаме гIолла». Киноконцерт.
15.50 — «Звездочет». Телевизионни журнал.
16.10 — Аршине телевидени радион камерни хора концерт.
16.45 — «Тха корреспондентaша дунен».
17.15 — «Буратино выставка».
17.45 — «БахоагIай дуне».
18.30 — «КАТЭКах дола дувцар».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Февраль». Кинозарисовка.
19.05 — Дикски хазаний халкъан халхарен Пиччахьалаки ансамбла концерт.
20.00 — «Сийлах-боккхача халкъа бакъдар». «Дилан салтий» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.35 — Сталинграде тIом баь 40 шу дизарга. «Есть на Волге утес» яха музыкальни передача.
22.45 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Цун дерриге вахар». Iилман-популярни фильм.
8.35, 9.45 — Природоведени. 2 класс.
8.55 — «Керттера ботанически» яха Iилман-популярни фильм.
9.15, 12.55 — Французски мотт.
10.05 — С. Орлова поэзи.
10.35, 11.40 — Советски изобразительни болхаш. 8 класс.
11.05 — «Шахматни школа». Разрядникий класс.
12.10 — Эстетически кхетам бадар. Искусство обществон. 3-гIа передача.
12.40 — География. 5 класс.
13.10 — Природоведени. 2 класс.
13.30 — М. Ю. Лермонтов. «Бородино».
14.25 — Iилман-популярни фильм.
14.40 — «В. Астафьев. Прошлогодней гIолла».
15.25 — «Керддараш».
18.10 — «Дунен халкъашта юкъера обзорени» (нохчий меттала).
18.25 — Киножурнал.
18.35 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.50 — Фильм-реклама.
18.55 — СССР художникий VI-ча съезда делегат Х. А. Ахмедова.
19.10 — Документальни фильм.
19.25 — Хьайбашлелахар — ударни фронт. Назрановски района «10 лет октября» яха совхоз.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шух, бераш!».
20.15 — Волейболах йола СССР чемпионат.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Графиня де Монсоро» яхача телевизионни дукхасерийни художественни фильма премьера. 3-гIа серия.

2 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Д. Д. Шостакович. Номер I йола фортепьянона яьккхIа йола соната. ДIалокх РСФСР заслуженни артиста В. Васильевс.
9.00 — «Уйла яра сайн ха». Телевизионни художественни фильм.
10.05 — «Киноисккъбари клуб».
11.05 «Керддараш».
14.30 — «Керддараш».
14.50 — Хьайбаш лелар — ударни фронт. Документальни фильмаш.
15.35 — В. А. Фаворски мастерска.
16.20 — «Хьа ленински библиотека» В. И. Ленин. «Детская болезнь» левизны в коммунизме.
16.45 — Халкъа инструментий оркестра концерт (Венгерски Халкъа Республика).
17.15 — «ЧIоагIа зиэн йола машинаш». Донецки хлопчатобумажни комбината реконструкци яра опытах.
17.30 — «Москвана йола стадион».
18.00 — «Мичай шо, журналист!».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Iилман вахари».
19.35 — Сталинграде тIом баь 40 шу дизарга. «Миррал Шубинова корпус» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Сакъердаме чагий нах».
22.45 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранар гимнастика.
8.15 — Iилман-популярни фильм.
8.35, 9.50 — Географи. 7 класс.
9.05, 13.00 — Немецки мотт.
10.05 — НТР вашарлоаттi. Фильм.
10.35, 11.40 — Юкъара биологи. 9 класс.
11.05 — «Шоаш, дайн волановi».
12.10 — Физика. 9 класс.
12.40 — Природоведени. 4 класс.
13.30 — М. Асеева поэзи.
14.10 — ПТУ фу хьех, иштта хьех.
14.40 — Вс. Вишневский. «Оптимистическая трагедия».
15.55 — «Керддараш».
16.00 — «Гургал» (нохчий меттала).
16.30 — «Советски дукхача къаьмий...». Фильм.
17.00 — «Тамашийна ахо бос».
17.15 — «ДоттагIал» яха киножурнал.
17.35 — «Уназцlено» (гIалгIай меттала).
18.05 — Фильм-реклама.
18.10 — «Нохч-ГIалгIайча гIолла».
18.30 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Рига) — ЦСКА. Перерыве (18.50) — «Бийса даькъала хийла шух, бераш!».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Графиня де Монсоро» яхача телевизионни дукхасерийни художественни фильма премьера. 3-гIа серия.
23.30 — Баскетбол. Кораче кубок. МаIа нах. «Динамо» (Москва) — «Партизанс» (Белград).

РАДИО

1 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

6.00 — Передачай программа (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара Iуйренаш» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.32 — «Сердало» газета обзор.
8.36 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.40 — Кавказа халкъий муаммаш (гIалгIай меттала).
9.15 — «Дисциплина — керттера резерв» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона зиманхо» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала).
14.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «СССР-е дьаний юкъмоттигах буржуазни пропаганда цхьа пхьа хьаьрдхараш». ШоллагIа беседа (эрсий меттала).
16.16 — «Тхоьа аздуг». Кавказий обзор (гIалгIай меттала).
16.31 — «Юрта боазаме хьаькадоттараяза!». Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

19.00 — Усольцев. «Маьхи чай». Радиоспектакль.
19.15 — «Къона оазаш». Концерт.
20.00 — «Журналист». I. Гайсултанова повеста тIара дакъа (нохчий меттала).
20.18 — М. Сулаева илли.
20.52 — З. Черткоебиев. Халкъа темах йола фантази.

2 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

6.10 — Передачай программа (эрсий меттала).
6.45 — «Механизатораша гонзаь лаххъю» (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.32 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.36 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.40 — Моттигерча композиторий (нохчий меттала).
11.15 — «Къахьегамхошта гIуллакх дикагIа дар» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» (эрсий меттала).
15.15 — Вахара хьисап — советски (эрсий меттала).
15.35 — Комсаш лелачун радиоли (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обзорени (гIалгIай меттала).
16.15 — «Хьона дикие, сийтечун дог!» (нохчий меттала).
16.45 — «Дисциплина, цхьа барт болаш, хилар бехктокхаш». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

19.00 — «Йоина и хьо, са хьомсара Росси!». Музыкальни передача.
18.42 — Партех. Лещинх. Дакхелах йола иллеш.
19.10 — «Лоаман зевне», Я. Чахкиев повеста тIара дакъа (гIалгIай меттала).
19.33 — ГIалгIай лирически илли.
19.58 — Нохч-ГIалгIай музыки концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIоллех Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малх, бузехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 5—10, Грозне 7—9 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 7—12 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —3, —8, дийнахьа +3, +8 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта бовхама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ02043. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 534.